

כו כי טוב קויתי ויבא רע
 ואחלה לאור ויבא אפל:
 כז מעי רתחו ולא דמו
 קדמני ימיעני:
 כח קדר הלכתי בלא חמרה
 קמתי בקהל אשוע:
 כט אח הייתי לתנים
 ורע לבנות יענה:
 ל עזרי שחר מעלי
 ועצמי חרה מניחרב:
 לא ויהי לאבלי בני
 ועגבי לקול בכים:

חרגום

עניוהא: כח אוקס אזלית
 מדלית שמשא קמת
 בקהלא אבעי: כס אחא
 הויתי לירודין וחברא
 לברת נעמיתא: למשכי
 שחם מעלוי וגרמי חרף
 סן נוגבא: לא ויהוה
 לאבלא פגרי ואבובי
 אבתיר לקל בקון:

ר ש י

ומכיר חס לא הייתי רחמני וזוכה על עניים קשה יום: עגמה נפשי
 לאביונים. כי על חלה באתני זאת: (כו) כי טוב קויתי וגו'. כלומר
 כי הגמול הזה ראוי לי: (כז) ולא דמו. אין יכולין לידום ולהחריט:
 (כח) בלא חמה. לא שזפתני השמש והכני קודר: (כט) תנין וזכות
 יענה. עסוקים בבכי כל ימיהם: (ל) ועלמי חרה. לשון דבר הנחרה
 ומתייבש מפני חום האש. כמו נחר מפוח (ירמיה ז"ן). ותוכו ניחר
 (יחזקאל ט"ו):

הרמב"ן

בעי הקצר לא ישלת האל יד לעזור לו ולהחיותו, ואפילו אם נפירו אשר יבוא
 עליהם ילעקו וישעו אליו הנקברים, כחלונת לא ישוב עוד לביתו, ויהיה עי כמו
 לעי השדה, וירושלים עיים תהיה: ושוע כמו ושוע אל ההר, ענין שוע ולעקה,
 ולהן כמו להם, וכן הלהן תשננה, כדרך ולא יאמין בחיין והדומין אליהם:
 (כה) אם לא זכיתי לקשה יום, כאומר יבואו עלי כל אה חס לא זכיתי לקשה
 יום: עגמה נפשי לאביון, שראיתי בהיותי בשלותי, כי הייתי סלפה לעונ בעשותו
 טובות והנה רע: אח הייתי לתנים, לשאת קול כהם לספור ולקונן: ורע לבנות
 יענה, לעשות אבל כמותן, וכן ענין הכתוב בכל מקום, ועשה מספר כתנים
 ואבל כבנות יענה, כי התנים ישאו תמיד קול משומם כקול הנהי, וכנות יענה
 לא ישאו קולם ולא ילעקו כלל אף כי יכו אותם לא ילכו, ואין בכל העופות
 כמותם בשתיקה, והוא ענין האבל לשמוק ולדומם, כמו שאמרו ז"ל אנרא דני
 עמיה שתיקותא: (לא) ויהי לאבל כנורי, ישמוק ולא ישירו צו, בעבור היות
 קולו כקול שיר וזמירות, והעונב אשר לו קולות ששתנים ויובלו לעשות בו קול
 מר, יעשו בו קול בכי ויללה:

לא

תרנוכ

א קָיָם גְּזֵרֹת לְעֵינַי וּמָה
 אֶסְתַּכֵּל עַל בְּתוּלָתָא :
 ב וּמָה חוֹלֵק מִבַּיְתֵיב
 אֱלֹהָא מְלַעֲרָא וְאַחַסְנַת
 שְׂדֵי מִשְׁכֵּי מְרוֹמָא :
 ג הֲלֹא צִעַרְא לְיִדְוֹנָא
 וְתִבְרָא לְעִבְדֵי שְׁקָר :
 ד הֲלֹא הוּא יַחְמֵי
 אֲרֻחָתִי וְכֹל פְּסִיעָתִי
 יִסְגֶּה : ה אֵין הִלְכִית עִם
 שְׁקָרָא וּזְרִיזַת עַל
 נְכִיזַת רְגְלֵי : ו יִתְקַלְגֵי
 בְּמִשְׁחָתָא דְצַדִּיקָא וַיֵּדַע
 אֱלֹהָא שְׁלִיסוּתִי : ז אֵין

א בְּרִית כְּרָתִי לְעֵינַי
 וּמָה אֶתְבּוֹנֵן עַל-בְּתוּלָתָא :
 ב וּמָה יַחְלֵק אֵלֹהִים מִמַּעַל
 וְנַחֲלַת שְׂדֵי מְרוֹמִים :
 ג הֲלֹא-אֵיד לְעוֹל
 וְנִכְר לְפַעְלֵי אֲוֹן :
 ד הֲלֹא-הוּא יִרְאֶה דְרָכֵי
 וְכָל-צַעְדֵי יִסְפּוֹר :
 ה אִם הִלְכִיתִי עִם-שׂוֹא
 וַתַּחַשׁ עַל-מְרָמָה רַגְלִי :
 ו יִשְׁקַלְגֵי בְּמֵאזְנֵי-צַדִּיק
 וַיֵּדַע אֵלֹהִים תְּמָתִי :

רש"י

לא (א) ברית כרתי לעיני. שלא להסתכל בחשך חיים: ומה
 התבונן על בתולה. מה לי להתבונן בה. כך היחה חסידותי שלא לתח
 עין אפילו בפנויה. שמה לאחר ימים הנשא ומלאתי כרוך אחריה. כן
 מפורש בחזקת דרבי נחן: (ב) ומה חלק אלוה ממעל. שגמלני כך:
 (ג) הלא איד לעול. לו ראוי ולא לי: ונכר. דוגמת אל תרל ציוס
 אחיד ציוס נכרו (עובדיה א'): (ד) וכל צעדי יספור. ורואה אם
 הלכתי עם שוא: (ה) ותחש. ותמהר כמו אחישנה (ישעיה מ'). כי
 גז חיש (תהלים ל'): (ז) מאוס. הוא מוס דבר שמן. וחלף זו
 כתובה ולא הרי במסורת הגדולה. והוא מגרת לא תאסיפו. כלומר

הרמב"ן

לא (א) ברית כרתי לעיני, ומה התבונן שלא אסתכל בנשים ושלא אתור
 אחר עיני: ומה התבונן על בתולה, לראות אם היא יפת תואר, ידעתי כי אין
 זה תבונה כי אם כסילות ורשע: (ב) ומה חלק אלוה ממעל, הייתי אומר
 בלבי מה התבונן על בתולה ואהיה נואף ורשע, כי מה חלק אלוה ממעל לתת
 איד לעול ולתת שבר נכרי וזר לא עלה במחשבה לפועלי האון, על כן אסנע מן
 טעבירות מפני ערבותו, כי אמרתי (ד) הלא הוא יראה דרכי, ויספור צעדי אם
 הייתי הולך עם אנשי שוא ומרמה. ועתה יתפלל שישקול אותו במאזני לרע וידע
 תומתו: (ז) אם תטה אשורי, יקלל את עלמו אם נעמה אשורו מני כדרך

הנוכר

ו אס-תָּטָה אֲשֶׁר־י מְנֵי הַדָּרָךְ .
וְאַחַר עֵינֵי הַלֵּךְ לִבִּי

וּבְכַפִּי דָבַק מָאוֹם :

ה אֲזָרְעָה וְאַחַר יֹאכֵל

וְצִיָּצֵאִי יִשְׁרָשׁוּ :

ט אִם-נִפְתָּה לִבִּי עַל-אִשָּׁה

וְעַל-פֶּתַח רְעִי אֶרְבֹּתִי :

י הַטַּחֵן לְאַחַר אִשְׁתִּי

וְעֲלֶיהָ יִכְרַעוּן אַחֲרָיוֹן :

יא כִּי-הוּא זֹמַר

וְהוּא עֹזן פְּלִילִים :

יב כִּי אִישׁ הוּא עַד-אֲבִדוֹן

הֹאכֵל

וּבְכָל-הַבּוֹאֲתֵי תִשְׁרָשׁ :

יג אִם-אֲמַאֵם מִשְׁפַּט עֲבָדֵי

וְאֲמָתֵי בְרַבִּים עֲמָדֵי :

ד ש " י

חס זו עשיתי הייתי ראוי לבוא עלי קללה זו: (ח) אזרעה ואחר יאכל
ולאחרי ישורשו. יעקרו השרשין: (ט) ואל פתח רעי ארבתני. לאשתי
יוסיב לי גמולי: (י) תטחן לאחר אשתי. רבותינו פירשוה לשון תשמיש
כמו ויהי טוחן בנית האסורים (שופטים ט"ז): (יא) כי היא זימה.
וירח הייתי חס עשיתי שהוא עון פלילי. עון שמשפט ייסורין ראויין לבוא
על ידו: (יב) ובכל תבואתי תשרש. האש הזאת לכן כמנעתי מעשות.
כשהיה מדבר בלשון עיקור אומר תשרש. ובלשון שורש אומר תשרש.

ה ר מ ב ין

הנזכר והוא התום: (ח) אזרעה ואחר יאכל, זרעו לעולם. והנכון שאיננה
דרך קללה רק מחשבתו יפרש, שאם תטה אשורו מן הדרך ראוי הוא שיזרע ואחר
יאכל, וכן אם אמאם משפט עבדי ואמתי אמרתי בלבי ומה לעשה כי יקום אל:
(י) תטחן לאחר אשתי, תעשה זימה בנית אחר לטחון לו כדרך בכור השפחה
אשר אחר הרמים: ועליה יכרעו אחריו, שינהגו בה עוד מנהג הפקר כאשר
ישנו בשפחות. והתרגום אמר תשמש עם קורן אנתתי, וכן ויהי טוחן בנית
פאסורים

ה צ ל י אספורי סן
אורחא וקתר עיני הלך
לבי ובידי אדביק מדעם
חבולא: א ארע וחורן
יכול ולבלי נצרי

יתלשון: א אין אשהרנג
לכבי על אפת גבר ועל
תרע חברי כמנית:
תשמש עם חורן
אנתתי ועלה יחמטון
חורנין: י ארום היא
זנו והוא סורחן פריש:
יב ארום אשא היא עד
כי אבדנא תגמר ובכל
אנבי תלשא: י אין
תחקת דין עבדי
ואמתי פד אית להון
תגרא בהדי: יד ומה

הואין הואין

תרנום

אֶעֱבֹד בְּדִ יְקוּם אֱלֹהָא
 וְאֲרוּם יִסְעֵר מָה
 אֲתִיבְגָה . מו הָלֹא
 בְּכָרִיסָא עֲבַדְנִי מִן
 דְּעֲבָדִיהּ וְאַתְקֵן יִתְנָא
 בְּמַעֲיָא קֹד : מו אִין
 אֵת מְנַע מְשַׁלְמָא
 צְבָאוֹת מְסַבִּינָא וְעִיגִי
 אֲרַמְלָתָא אֲשִׁיצִי :
 חוֹאֲבְלִית מְשֻׁלְמִי בְּלִחוּדִי
 וְלֹא אֲכַל יִתָּם מְנָה :
 יח מְטוֹר דְּמַטְלִיּוֹתִי
 אֲסַגִּיעֵנִי הִיךְ פְּאָקָא
 וּמְפָרִיסָא דְאֲמִי דְבַרְנִי
 בְּגִיחוּתָא : יט אִין אֲחִמִּי
 עֲרִטִילִי מְדַלִּית בְּסוּתָא
 וְלִית חוּפְאָה לְחֻשִׁיקָא :
 כ אִין לֹא בְרִיכוּ יְתִי
 חֲרָצוּי וּמְגֻזָּתָא דְאֲמִרִי
 יִשְׁתַּחֲוּ : כא אִין אֲרִימִית
 עַל יִתָּם יְדֵי אֲרוּם אֲחִמִּי
 בְּתַרְעָא סִיּוּעִי : כב בְּתַשִּׁי

י וְמָה אֶעֱשֶׂה פִּי יִקוּם אֱלֹהִים
 וְכִי יִסְקֹד מָה אֲשִׁיבֵנּוּ :
 טו הֲלֹא־בְכַטָּן עֲשִׂנִי עֲשִׂהוּ
 וְיִכְנַט בְּרַחֵם אֶחָד :
 טז אִם־אֲמַנַע מִחַפֵּץ בָּלִים
 וְעִיגִי אֶלְמָנָה אֲכַלָּה :
 יז וְאֲכַל פִּתִּי לִבְרִי
 וְלֹא־אֲכַל יִתוֹם מִמְנָה :
 יח כִּי מִנְעוּרֵי נְדַלְנִי כְּאֶבֶן
 וּמְכַטָּן אֲמִי אֲנַחֲנָה :
 יט אִם־אֲרֹאֶה אוֹבֵד מִבְּלִי לְבִישׁ
 וְאִין כְּסוּרָת לְאֲבִיוֹן :
 כ אִם־לֹא בְּרִכוּנִי חֲלָצוּ
 וּמְגֻזוּ כְּבִשִׁי יִתְחַמָּם :
 כא אִם־הִנִּיפוּתִי עַל־יְתוֹם יְדִי
 בִּי־אֲרֹאֶה בְּשַׁעַר עֲוֹרָתִי :

לויאל

ר ש י

וב יסודו לשון עיקור. ישרו לשון שורש: (יד) ומה לעשה וגו'. זאת
 מחו חל לני. וכי יסקוד חס דרפי מה אשיבנו: (טו) ויבנו נרחם.
 חמי צבטן חמי והוא צבטן חמו סבינו יולר אחד: (טז) אכלה. שלא
 מלחתי חלוחה שהיא כליון עינים: (יח) כי מנעורי נדלני. הכשרון
 לזה. כאז המנדלני והמלמדני כן למדתי ישר לצבי מנעורי: ומצטן

הרמב"ן

באסורים, אין טמינה צלצון רבותינו ז"ל חלא לשון עכירה. ואפשר כי מפני
 שנטמינה תרכב על הרקום התחתונה וימנוע הרבב, יתפוש לשון הקדש כנוי
 זה למשכב, ומורגל הוא בלשונם ז"ל עומן ואינו פולט: (טז) אם אמנע מקפץ
 דלים, ואובל פת לבדי מה אעשה כי יקום אל: (יח) כי מנעורי, גדל עמי כאז
 פיתום: ומבט, חמי אנחנה, לאלמנה הנזכרת. והנכון שיסודר אל העוז הנזכר,
 יאמר כי מנעורי נדלני זה כאז, ומצטן חמי חנסנה הסדה הנזכרת לרחם
 הענד והחמה והעניים והאביונים: (יט) אם אראה אובר מצלי לנוש, (כ) אם
 לח צרכוני קלוליו, הפסוקים האלה יקרא גם כן עם הפסוקים אשר למעלה:
 (כא) אם הנימותי על יתום ידו, הפסוק הוא יקוה עם הפסוק הנל אחריו:
 שאם

מִן שִׁכְמָה תְּפֹל וְאֶדְרְעִי
 מִן קִנְיָה תִּהְיֶה כִּי אֲרוּם
 דְּלִיחַ לְוַהֲיֵי הַבֵּר אֶלְהָא
 וּמִן סִפְפִיּוּהָ לֹא אֲסוּבֵר:
 כִּד אֵין שׁוֹיְתִי עַל דְּהַב
 סְבוּיִי וְלִפְטִלֹן אֲמַרִית
 רַחֲצָנִי: כִּה אֵין אַחֲרֵי
 אֲרוּם סָנֵא עֲתָרִי וְאֲרוּם
 בְּסוּגָעָא אֲשַׁפַּחַת יָדַי:
 ט אֵין אַחֲמִי אֲסַתְהֵר
 אֲרוּם יִגְהַר וְסִתְרָא זִיּוֹתָן
 כְּהֵלֶךְ: כִּי וְיִשְׁרַנְג
 בְּטוֹמְרָא לְבִי וְנִשְׁקַחַת
 יָדַי לְפּוּמִי: כִּה לְחוּד
 הוּא סוֹרְחָן פְּרִישׁ אֲרוּם
 בְּדַבֵּית לֵאלֹהֵא מְלַעֲלֵא:

כב כַּחֲפִי מִשְׁכְּמֵה־תְּפֹל
 וְאֶדְרְעִי מִקִּנְיָה תִּשְׁבֵּר:
 כג כִּי־פִחַד אֵלַי אֵיִל
 וּמִשְׁאַתּוֹ לֹא אוֹכַל:
 כד אֲנִי־שִׁמְתִי זָהָב בְּסִלִּי
 וּלְכַתֵּם אָמַרְתִּי מִבְּטַחִי:
 כה אֲנִי־אֲשַׁלַּח כִּי־רַב חֵילִי
 וְכִי־כִבִּיר מִצָּאָה יָדַי:
 כו אֲנִי־אֲרֹאֶה אוֹר כִּי יִהְיֶה
 וַיִּרַח יֶקֶר הַיֶּלֶךְ:
 כז וַיִּפֹּת בַּסֶּתֶר לְבִי
 וַתִּשָּׁק יָדַי לְפִי:
 כח גַּם־הוּא עֵזֶן פְּלִילִי
 כִּי־בַחֲשֵׁתִי לֹאֵל מִמַּעַל:

ר ש"ו

חמי הנחנה • למדה זו: (כב) כחפי משכמה תפול. הוא רחב הכתף •
 מקנה. הוא עלם העליון העגול כקנה • ועל שהוא עגול כקנה קורא
 אותו כן: (כג) כי פחד עלי. פחד היה בעיני אידו שהוא מציח על
 הרשעים לכן חדלתי מעשות: ומשחתו. ומכוננו: (כד) כסלי. כמו
 אשר יקוט כסלו (לעיל ח'). כלומר תקותי ומחשבותי. ועל ידי שכליות
 על הכסלים הם. והכליות יועלות נקרא המתשנה כסל: ולכתם. קבולות
 זהב וחולרות: אמרתי מבטחי. להתחזק בהם על העניים: (כה) אם
 אשמח כי רב חלי. לא הייתי נוהג שמחה בפני העניים בעשרי שלא
 להקניאם כי: (כו) אם אראה אור כי יהל. חמה בתקופת גזירתה
 והילה: וירח יקר הולך. מגיה והולך. כמו אור יקרות (זכריה י"ד).
 כיקר כדים (תהלים ל"ז): (כז) ויפת צמחר לבי. לשמש ולירח לאמר

הרמב"ן

שאם הניף על יחוס ידו ראוי לו שתפול כחפוי, כי פחד שאיד האל שהוא גדול
 ולא יוכל שחתו: (כב) אם אשמח כי רב חלי, (כו) אם אראה אור כי יהל,
 גם הם קשורים. ואמר אם אשמח ברבות ממוני ועובי, וכשמחתי אביע לאור
 שמש ולירח כיקר, (כז) ויפת צמחר לבי, ונפחה בהם לבי צמחר לאמר כי
 המזלות הרבו עזני וגדלו כבודי: וחשק ידו לפי, שהגיד ככסירה הזאת לפני אדם:
 גם (כח)

כט אִם-אֲשַׁמַּח בְּפִיד מְשָׁנָי
 וְהִתְעוֹרַרְתִּי בִּי-מִצְאוֹ רָע:
 ל וְלֹא-נָתַתִּי לַחֲטָא חֲבִי
 לְשֹׂאֵל בְּאֵלֶּה נַפְשׁוֹ י:
 לא אִם-לֹא אָמְרוּ מִתִּי אֲהֵי
 מִי־יֵהֵן מִבְּשָׂרוֹ לֹא נִשְׁבַּע:
 לב כַּחוּץ לֹא-יִלִּין גֵּר
 דְּלַתִּי לְאַרְח אֶפְתָּח:
 לג אִם-כְּסִיתִי כְּאָדָם פְּשָׁעִי
 לְטָמוֹן בְּחִבִּי עֹנִי:

כט אין אחדי בצערא
 דקנאי ויבבית ארום
 ארעיה ביש: ל ו לא
 שבקית למחשי מוריגי
 למשי ל בסומתא
 נפשיה: לא אין לא
 אמרו אנשי כישכני מן
 יגזר מבסריה לא
 נסבע: לב בשוקא לא
 י בית גיזרא דשי
 לאבסניא פתחית:
 לב אין חפית פאדם
 קדמו מרדי לקטבע
 בעטפי סורחגי: ל ד ארום

ר ש י

אלוהות הם כקלח חומות הכדחים ועוזדים לכל לבח השמים: (ל) ולא נתתי לחטוא חכי. להקניט שונאי ולתובעו ממון שאין לי עליו כדי להשביעו ולשאול בחלה נפשו של שונאי: (לא) לא נשבע. מתוך שנחה שהיו שונאים חותי על שהייתי מטריחם בהכנסת חורחים: (לב) לאורח אפתח. לא היו דלתות ביתי פנימיים ומוקפין בית שער מבחוץ. או מוסבין בקרני זווית להשנית אח החורחים מלבוא. חלא פתוח להם הדרך לבוא כל הנח: (לג) בחובי עוני. במחבואי: (לד) כי אערוץ. מתחלה הייתי מכניע

הרמב"ן

(כח) גם הוא עון פלילי, כי כחשתי לאל ממעל, שהוא נותן הכל, ולא מאתם באו אלי העושר והכבוד. ויתכן לפרש אם אשמך כירב חילי, שיטתך עלמו בדרך ההסתפקות, אמר שלא שם מנטחו בזה ובכסף, ולא היה שמת כשהיה ממונו גדול וכביר כי היה שמת בקלקו במלאת ספוקו איננו למותרות, רק אם אראה אור כי יהל יתפרש כאשר כתבתי והוא הנכון. אור כי יהל הוא השמש אשר יהל על כל המאורות, וירק יקר כמו אור יקרות, יאמר שלא יראם השמש בהלו והירק בהלכו ברקיע יקר ושלא במאורו ויתפתה להם. ויתכן שיקראנו הולך מפני מיעוטו אשר יעשה בסוף הקודש כי ילך יקרו ממנו: (כט) אם אשמך בפיד משנאי, קשור עם הפסוק הראשון גם הוא עון פלילי: והתעוררתי, עליו: כי מצאו רע, לאמר עתה חתגבר עליו, או התעוררתי לשמות: (ל) ולא נתתי לחטוא חכי, פלוני משנאי: (לא) אם לא אמרו מתי אהלי, צעבור שיטריחם לקום כלילה שלא ילון גר בחוץ, אזי קי בלעוהו בקרות חפס בו, ואולי יפליג בערכם, כי ראוי להם לאטר זה, לא שיאמרו ככה כי משרתיו לדיקים: (לג) אם כסיתי באדם פשעי, אם היה לי פשע שכסיתי עליו בעשותו אותו, כאשר יעשה האדם בקטאו, כענין ובים במקשך מעשיכם ויאמרו מי רואינו ומי יודעינו: לטמון

צקני

תרגום

אֲתַגְבֵּר רַקֶּסֶת גִּיּוֹתַי
 וּבְסִיר גְּיִסְתָּא יִתְבַּרְגֵּי
 וְשִׁתְּקִית לָא אִפּוֹק
 מִעֲלָנָא : לֹא מִן יָגוּר
 עָלַי דִּיקְבֵּל סְנִי הָא
 רַגְוֵי דְשָׂדֵי עָנִי יִתִּי
 וְסַמְקָא דְרֵבֵב אֲנִשׁ
 הַגְּרִי : לֹא אֵין לֹא עַל
 כֶּתֶף אִסּוּבְרַגְיָה
 אֲרַבְרַגְיָה כְּלִילָן לִי :
 לֹא סְנִין פְּסִיעָתִי אֲחֻגְיָה
 דְּבִקְסָת אֲרַכּוּנָא
 אֲקַרְבְּגִיָּה : לֹא אֵין עָלַי
 אֲרַעָא תְּקַבּוּל וְכַחְדָּא
 תְּלַמְיָהָא כְּבִין : לֹא אֵין

לֹא כִּי אֲעֲרוּץ יִהְיֶה מִן רַבָּה
 וּבֹדֵם שִׁפְחוֹת יִחַתְּנִי
 וְאֵדָם לֹא-אֵצֵא פֶתַח :
 לֹא מִי יִתֵּן-לִי שִׁמְעֵ לִי הֵן תִּנִּי
 שְׂדֵי יַעֲנֵנִי
 וְסִפֵּר כָּתַב אִישׁ רִיבִי :
 לֹא אִם-לֹא עַל-שִׁכְמִי אֲשָׂאֲנִי
 אֲעַנְדְּנִי עֲטָרוֹת לִי :
 לֹא מִסֵּפֶר צְעָדֵי אֲנִידְנִי
 כִּמוֹ נָגִיד אֲקַרְבְּנִי :
 לֹא אִם-עָלַי אֲדַמְתִּי תִזְעַק
 וְיַחַד תְּלַמְיָהָ יִכְבִּיּוֹן :

ר ש"י

המון רבה של רשעים. ועתה אף צין כשריים זה העם לא היה (ישעיה כ"ג). יחיתני. מירחני: (לה) הן תוי שדי יענני. הלוחי שיעיד עלי המקום דרין. כמו שכתב עלי. כי אין כמוהו בחרץ איש חס וישר ירא אלהים וסור מרע (לעיל א'). גם משה שכתב ספרו וספרו יעיד עלי. כן היה חיוז חומר הנה לתוות אותי וחת כושרי: שדי יענני. לנקה זחת: וספר כתב איש ריבי. יכתוב גם הוא ספרו להתזכר עמי: (לו) אשחנו. לכתוב חת ספרי: אענדנו. אקשרנו לספר עטרות לי: (לח) מספר צעדי אנדנו. לחותו האיש: (לח) אם עלי אדמתי תזעוק. על לקט שכחה ופאה ומעשרות שלא הולאתי מעשרות כרחוי: ויחד תלמיה

הרמב"ן

צחני עוני, במקום סתר ומחבוא: (לד) כי אערוץ המון רבה, כמו את ה' אלהיכם אותו תעריצו, יאמר כי יירא מן המון בני אדם, פן יהיה בהם יודע פשע, או שיחתני בזיון שעשיתי למשפחה או שנט, ולכן אדום ולא אענה על ריב ולא אצא מפתח ביתי, לא היה בי מכל אלה דבר, כי לא קעאתי בסתר ולא עשיתי בוז למשפחה שאכלס מן הקטא או אפחד מן המשפחה. והמפרשים אמרו כי שתחלה הייתי מפחד המון רבה, ועתה הננזה במשפחות יפחידני, ולכן אדום ולא אצא מפתח ביתי, ואיננו נכון: (לה) מי יתן לי שומע לי, שופט שישמע את תלונתי: הן תוי, כתוי אשר ארצה להשפט בו הוא מה שיענני האל ואינני חפץ בטענות אחרות: וספר כתב איש ריבי, ג"כ יהיה רעי ושטר טענותי, כי כל אשר יכתבו ויספרו שמעתי אני מקבל עלי, ונלבד שידין האל עמי בעבור היות דרקי נודע ונשמע: (לח) אם עלי אדמתי תזעק, שנזלתיה: ויחד תלמיה יכביון. שלא

תרגום

חִידָה גְּסִירִית בְּלֹא כֶסֶף
וּנְפֶשׁ דְּמָרָהּ אֶפְחִית:
מִחֲלָף חֲנֻטִיא יִפְקֹן
סְלִי וְחֲלָף סְעָרָהּ אֶהְיֶה
שְׁלִימוֹ פְּתָגְבִי אִיּוֹב:

לֹט אִם-כָּחָה אֶכְלֹתִי בְּלִי-כֶסֶף
וּנְפֶשׁ בְּעָלְיָהּ הִפְחִיתִי:
מִתַּחַת חֲטָה יֵצֵא חוֹחַ
וּתַחַת-שְׁעָרָה בְּאִשָּׁה
תָּמוּ דְבָרֵי אִיּוֹב:

ד ש י

יזכרון. שחרשתים צשור וחמור יחדיו: צלי כסף. לשכור שכירים ולעסקם. דבר אחר זה מעשר שני דכתיב ולרת הכסף בידך (דברים י"ד): (לט) ונפש בעליה. ארים העוזר זה: (מ) באשה. (דבר מנחיש). כמו באושים (ישעיה ה'). ירלה לומר אם לא עשיתי כן תחת חטה ילא חוח. (תנא רבי אושעיה למדתי תורה ששדה המעלה חוחים יפה לזרעה שעורים. ומה טעם תחת חטה. סא"ח). עד כאן הוא חחר ומתנבא כמה נבואות ואת אומר תמו דברי איוב. אלא כך אומר איוב. אם לא עשיתי כן יתמו דברי איוב ואל יהי פתחון פה לומר לפניך בערתי הקודש (דברים כ"ו). כך ראיתי בפסיקתא בפרשת עשר תעשר (ס"ד) מפורש כן מן הכסוקים האלו:

הרמב"ן

שלא פרעתי דמי האקח כאשר יפרש: (לט) אם כחה אכלתי צלי כסף, או נפש בעליה הפחתי לקמום אותה בכסף: (מ) תחת חטה ילא חוח, ככביריו:

תוכחת חיים

לא (מ) והעיקר מכל זה המענה, סובב על שלשה דרושים. ראשון, מה שהרבה להתנצל על רוב דקויותיו, ושלא היה ראוי לעונש כזה, וזוה הביא עבירות רבות ונמרצות אשר מעולם היה נשמר מהם, ומזה הלך היה חושב שאין ה' משגיח בפרטים, כמו שאמר זה פעמים רבות. שנית, שהיה מאמין אמתי צדק יתנרץ, ושהוא עושה כל, ואשר צידו נפש כל חי, ושיש צידו כח וגבורה לפקוד כל חי למשפט, וזוה היה הלך יראת ה' למעלתו, ולזה היה נשמר מעבירות, באמרו ומה אעשה בקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו. שלישית, שהיה חפץ לעמוד לדין לפני ה' שופט לדק על לך ההלכה להרחות לדקו, כמו שאמר מי יתן שומע לי ובו' כדי להכחיש תשובות ריעיו שהיו מרשיעים אותו תמיד לשקר, וכל הדרושים האלה כבר באמרו פעמים רבות לעיל:

איוב לב

תרנום

א וַיִּשְׁכְּחוּ הַשְּׁלֵשָׁת הַגִּבּוֹרִים
 הָאֵלֶּיךָ מִלְּבָבָם יְיָ
 אִיּוֹב מִטּוֹל דָּהוּא וְכִי
 בְּעֵינָיו : ב וַתִּקַּף רוּגְזָא
 דְּאֵלֵיהּוּא בַר בְּרַכְיָא
 בּוֹנָאָה מִן גְּנִיסַת
 אֲבָרְהָם בְּאִיּוֹב הַקָּיִף
 רוּגְזִיָּה מִטּוֹל זְפָאוּתִיָּה
 גְּפִשִׁיָּה מִן אֵלֶּהָ :
 ג וּבְתִלְתַּת חֲבָרֵי תִקַּף
 רוּגְזִיָּה מִטּוֹל דְּלָא
 אִישְׁכְּחוּ תִיּוֹבְהָא וְחִיבּוּ
 יְיָ אִיּוֹב : ד וְאֵלֵיהּוּא

א וַיִּשְׁכְּחוּ הַשְּׁלֵשָׁת הַגִּבּוֹרִים
 הָאֵלֶּה מִעֲנוֹת אֶת־אִיּוֹב
 כִּי הוּא צַדִּיק בְּעֵינָיו :
 ב וַיַּחַר אֶף־אֵלֵיהּוּא כִּן־כְּרִכְיָאֵל
 הַבּוֹי מִמִּשְׁפַּחַת רָם בְּאִיּוֹב
 חָרָה אִפּוֹ
 ג עַל־צַדִּיקוֹ גִּפְשׁוֹ מֵאֱלֹהִים :
 ד וּבְשִׁלְשַׁת רֵעֵיוֹ חָרָה אִפּוֹ
 עַל אֲשֶׁר לֹא־נִצְּאָה מִעֲנָהּ
 וַיִּרְשִׁיעוּ אֶת־אִיּוֹב :

ר ש י

לב מענה אליהוא • (ז) ממשפחת רם. חזרהם שנה' החדם
 הגדול בענקים (יהושע י"ד) זה חזרהם: מאלהים. יותר מן המקום:
 (ג) וירשיעו את איוב. זה אחד מן המקראות שתקנו סופרים את לשון
 הכתוב. וירשיעו כלפי המקום בשתיקות היה לו לכתוב. חלא שכינה
 הכתוב. וכן חלא חרחה ברעתי (מדבר י"ח) • ברעתך היה לו לכתוב •
 חלא שכינה הכתוב. וכן הרבה מקומות בספרי ונמסורת הגדולה •

הרמב"ן

לב (ח) וישבתו שלשת האנשים האלה מענות את איוב, יפרש הטעם,
 כי הוא צדיק בעיניו, ולא כן בעיניהם, כי כן יגזרו שאין ייסורין בלי עון:
 (ז) ויחר אף אליהוא בן ברכאל הבווי ממשפחת רם, כבר פירשתי בתחלת
 הספר למה ייקם הכתוב האיש הזה והזכיר המשפחה הזאת בעבור שהיא משפחת
 האיש היודע דרך אלהיו אשר היה שורש לאמונה. והנה האיש הזה אליהוא חרה
 אפו על איוב והיה בעיניו תועה, כמו שכתוב באיוב חרה אפו על לדקו נפשו
 מאלהים, וכן אמר איוב לא בדעת ידבר ודבריו לא נהשכל, ומי גבר באיוב וארת
 לחברה עם סועלו און וגמר הענין, וכן חרה אפו על החבירים כאשר ירשיעו
 אותי, כמו שאמרו (ג) בשלשת רעיו חרה אפו על אשר לא מלאו מענה וירשיעו את
 איוב, הנה זה ברור שהוא לא ירשיענו לאמר שהיה רשע וחוטא וילדיק אותו, אך
 לא ילדיקנו מאלהים לאמר כי האל יעות משפט, וכן לא אמר באיוב חרה אפו
 על לדקו נפשו בלבד, רק על לדקו נפשו מאלהים אמר שכולם שגו בדבר פקו
 פלילה • ועוד אמר ולא ערך אלי מלין ובאמריכם לא אשיבנו, פירש בכאן שני
 דברים, אחד שאין דברי איוב כלום ותלונותיו כנגד הטעם שיפרש אליהוא,
 כי הוא טעם חדש מספיק ולא על דרכם להרשיע אותו, רק ילדיק את איוב
 וילדיק האלהים במשפטו, כאשר אמר הן זאת לא לדקת, אענך כי ירבה חלוה
 מאנוש

סָמַן יְהוָה אִיּוֹב בְּסֵלִיָּא
 אַרְוֵם סָבִין הַטֵּן בְּגִיָּה
 לְיוֹמָא : הַיְהִיָּא אֵלֵיהּ
 אַרְוֵם לְיֵת הַיּוֹבָהָא

וַיִּאָּלְהוּ חֶפְרָה אֶת־אִיּוֹב
 בְּדִבְרֵים
 כִּי זָקְנִים־הָמָּה מִמֶּנּוּ לַיָּמִים :

ד י ש " י

(ד) חכה המתין: כי זקנים המה ממנו לימים. האחרים לכן חדל לו
 עד ששתקו הם:

ה ר מ ב ין

מאנוש ופסוקים רבים אחרים. והנה זה תמה גדול. במה תיקן השאלה הזאת שיהא
 לדיק ורע לו או רשע וטוב לו קוץ משתי דעות הללו, שיבואו התלמות על סטא
 קל או קמור במשפט ולדק כדברי הקבירים, או שיהיה מקרה כדעת האפיקורסין
 שהיה דעת איוב נוטה לו או מתלונן עליו ואם נאמר שיש ייסורין קוץ מן הסדרות
 האלה כדי להרבות לו שכר וזכות, כבר באו בטענות הקבירים מן העשמים ההם
 שסבל ענשו יוסיף לו זכות כמו שהזכרנו כי עתה יעיר עליך ושלם נות לדקך,
 והיה ראשיתך מזער ואחריתך ישגא מאור. ואם תאמר שזו טענה משונשת לפי
 שהזכיר גמול והסוף בעולם הזה, ויש לדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים
 לגמרי וילכו בלא קמדה, אבל היה להם להזכיר הגמול בעולם הנשמות או בעולם
 הבא, הנה לא ראינו שיזכיר אליהוא באלה דבר, ועוד כי זה איננו מתשובות
 הקושיא שהיה איוב מתלונן עליה, כי היה לדיק בעיניו בלא מכשול עון, אפילו
 השטן לא היה יוכל למצוא תואנה ועלילה נכשע, והבורא יתברך יודע בו יותר
 מן הכל, והוא העיר ותסיתניו בו לנלעו קנס, ומי ימלא עלילה אקרי העדות
 הזאת, ועל כן יאמר ולמה אמות בנפש מרה ולא אוכל בטובה לא בעולם הזה
 ולא בעולם הנא ואזכה לשתי שלמות, כי כבר זכו להם רבים, כי למה ירוע
 האלהים לאוהביו על לא קמס בכפיהם. והנה אליהוא עלמו יאמר כי כועל אדם
 ישלם לו וכאורק איש ימליאנו, ואמר הן אל לא ירשיע ושדי לא יעוות משפט,
 כאשר אמר בלדר האל יעוות משפט ואם שדי יעוות לרק, הוא הענין והוא הלשון
 בעלמו. ועתה יקזור ממקלוקת ביניהם לדבר איוב שהיה לדיק גמור, ותרצה
 שאיוב מעת אשר שמע דברי אליהוא לא ענה אותו דבר, והנה זה יורה כי היתה
 תשובה מקודשת לא כדברי הקבירים, וקבל איוב דבריו והיו טענותיו מספיקות
 לשאלותיו ולכן קבל עליו השתיקה, ואליהוא אמר לו אם יש מילין השיבני וגו',
 לאמר שאין לאיוב קושיא וטענה על תשובתו ולא יתיבז כלל כנגד דבריו.

ועוד ראינו כי האל יתברך ויתעלה האשים הקבירים על טענותיהם, ואמר
 כי ילטרכו לעולם שיגפר עליהם כי לא דברו נכונה, ולא האשים את אליהוא
 ולא הכריכו כפרה, גם זו ראייה שדבר כהוגן בטענתו המקודשת לא על דרך
 הקבירים. ועוד תשוב ותרצה כי הקבירים היו טענותיהם סדרות הוליכו אותם
 ממקשנותיהם כדי להלדיק האלהים, ולא תמלא בהם מי שיזכיר שיאמר חכמה,
 זולתי שיאמר אשר חכמים יגידו, ולא כהדו מאבותם שסוף הרשעים להכרת,
 ואיוב יבקש החכמה מאין תמלא, כי לא ימלא בהם חכם, וגם אחר מהם
 מתנשא לאמר שהיו חכמים ממנו או שאמר לו שהיה מדבר מבלי חכמה וסבלי
 דעת, והנה אליהוא יאמר תמיד שכל דבריו בחכמה, הקרש ואללפך חכמה,
 וגבר חכם שומע לי, ומצוה הקבירים שלא יחכמו ולא יבינו, ומתקף איוב תמיד
 בבלי דעת מילין יכביר ולא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל, גם זו ראייה שטענתו
 מקודשת והיא בחכמה מקובלת מאנשי התורה והנבואה, ואילו ידע איוב ככה
 לא

ה וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי אֵין מַעֲנֶה
 בְּפִי שְׁלֹשֶׁת הָאֱנָשִׁים וַיַּחַר אַפּוֹ
 י וַיַּעַן אֱלֹהִים בְּדַבְּרֵי כָּאֵל
 הַבְּחַי וַיֹּאמֶר צַעֲד אֲנִי לַיָּמִים
 וְאַתָּם יֹשְׁבֵי שָׁמַיִם
 עַל־כֵּן זָחַלְתִּי וְאֵרָא מַחֲוֹת
 דַּעִי אֶתְכֶם :

ז אָמַרְתִּי יָמִים יִדְבְּרוּ
 וְרַב שָׁנִים יִדְעוּ חֲכָמָה :
 ח אָבֵן רוֹחֵהוּיָא בְּאֲנוּשׁ
 וְנִשְׁמַת שְׂדֵי תְּבִינָם :
 ט לֹא־רַבִּים יַחֲכֹמוּ
 וְזָקְנִים יִבְיֶנוּ כְּמוֹשֶׁט :
 י לָכֵן אָמַרְתִּי שְׁמַעְה־לִּי
 אֲחֹה דַעִי אֶף־אֲנִי :
 יא הֵן הִזְחַלְתִּי לְדַבְּרֵיכֶם אֲזִין
 עַד־תִּכְוֹנוּתֵיכֶם
 עַד־תִּחְקְרוּן מִלִּין :

תַּרְנוּם

בְּפִי הִלַּח עֲבָרָא
 וְתַקִּיף רוּגְזִיהּ : וְאַתִּיב
 אֱלִיהוּ בַר בְּרַכְיָא
 בְּחֹזֶה וְאָמַר זֹכֵר אָנֹכִי
 לְיוֹמָא וְאַתּוֹן קָשִׁישֵׁין
 כְּמֹל הַיּוֹכֵנָא אֶסְתַּפִּיתִי
 וְדַחִילִית כְּלַחֲוָה
 מִנְדַּעִי יַחֲכוּן : וְאַמְרִית
 יוֹמָא יִבְלָלוּן וְסִגְיֵי
 שְׁנָיָא יוֹדִיעוּן חֻכְמָתָא :
 ה בְּקוֹשְׁטָא רוּחַ גְּבוּרָתָא
 הוּא בְּבַר גֵּשׁ וְמִיכַר
 שְׂדֵי תְּבִינָנוּן : ס לֹא
 רַב־רַבִּי חֲכִימִין וְסִבְיָא
 יִבְיֶנוּ דִּינָא : יא בְּגִין כֵּן
 אָמַרְתִּי קְבֵל כְּנִי אַחֲוִי
 מִנְדַּעִי בְּרַם אָנֹכִי : יב הָא
 אֲוִרִיבִית לְפַתְגְּמִיכּוֹן
 אֲצִית עַד בְּיוֹנְתִּיכּוֹן עַד
 דְּפִשְׁשׁוֹן מְלִיא :

רש"י

(מעגה אליהוא) . (ו) זחלתי . ירחמי : (ח) חכן רוח היא זלכות .

הַרְמַבִּין

לא יתלונן ולא ידבר כלל . והנה לא ראיתי ביד המפרשים דבר הגון או ענה
 מספקת בדברי אליהוא , כאשר לא אשיא נפשו וסנרתי בדנריהם , כי אין דבר
 גלות לפסוקים אשר נמענה . ועתה אפרש אותם כאשר תמלא ידו וללוה יורני :
 (ו) צעיר אני לימים ואתם ישישים על כן זחלתי ואירא , שמתי עלמי זחל
 ונגרר תחת כפות רגליכם , מן זחלי עפר , וכל הדבר הנגרר בארץ יקרא זחל ,
 וכן בלשון חכמים ז"ל המים הנגרים נקראים כן , שמה ירבו הנוטפין על הזחלין ,
 חנן הזחלת המושכת מים תחת מקורם . ואחרים אמרו כי הוא ענין אימכופחד ,
 ויפרשו זחלי עפר בעבור שיורא וידחל אדם מהם , כאשר יקראו אימים , והוא
 הנכון אצלי במלת זחלתי , כי הוא כמו דחלתי בארמית כי יתחלפו תמיד , כאשר
 פירשתי בימינו נוענו (לעיל) , אך זחלי עפר יתכן כלשון הראשון שכתבתי :
 (יב) ועריכם

ע ועדיכם אתבונן והנה אין
לאיוב מוכיח

עונה אמרין מכם :

י פן תאמרו מצאנו חכמה

אמר ידפנו לאיש :

י ולא ערך אלי מלין

ובאמריכם לא אשיבנו :

טו חתו לא ענו עוד

העתיקו מהם מלים :

טז והחלתי בילא ידברו

כי עמדו לא ענו עוד :

יז אענה אף אני חלקי

אחיה דעי אף אני :

יח כי מלתי מלים

הציקתני רוח בטני :

יט הנה בטני כיון לא יפתח

באבות חרשים יבקע :

כצ"ל בלא א

ר ש י

החכמה ולא על ידי ימים חקנה חלח רוח המקום היא : (יב) ועדיכם
אתבונן. התבוננתי בכם וראיתי כי אין מוכיח לאיוב : (יג) פן תאמרו.
אל תאמרו מלאנו חכמה בשתיקותינו. שלא להקניטו עוד : כי אל ידפנו
ולא איש. לא היה לכם למעט כבוד המקום בכך : (יד) ולא ערך אלי
מילין. קבלה היא. חיי שלא ערך אלי מילין : ובאמריכם לא אשיבנו.
לא באותן אמרים שהשיבותם לו הייתי מוסיפו : (טו) העתיק. סרו מהן

הרמב"ן

(יב) ועדיכם אתבונן, כמו האזינם עדי : (יג) פן תאמרו כוללנו חכמה, אמר
כי אין מכם עונה לאמריו כלל, כי הוא יודע האמת שהוא לדיק, ואם כן למס
יספה בלא משפט. ואם תאמרו מלאנו חכמה והאמת בדברינו שהוא רשע בעבור
שהודף אותו הוא האלהים שלא יעוות משפט, ואיננו איש שיכזב ויהיו מעשיו
שלא כהוגן, אין זה חכמה ומענה לאמריו : (יד) ולא ערך אלי מלין, כי אין
בכל דבריו מערכת קושיא וטענה לנגדו, כי אנכי אענו שלא בדבריכם ותסתלק
קושיאתו פעלי : (טו) העתיקו מהם מלים, הסירו מהם מלין ותשובות :

אִיּוֹב לֵב

כ אֲדַבֶּרָה וַיְרוּחֵלֵי
 אֶפְתַּח שִׁפְתֵי וַאֲעֲנֶה:
 כא אֶל־נָא אִשָּׁא פְגִר־אִישׁ
 וְאֶל־אָדָם לֹא אֲכַנֶּה:
 כב כִּי לֹא יָדַעְתִּי אֲכַנֶּה
 כְּמַעַט יִשְׁאַנִּי עֵשְׂנִי:

תרגום

וַיְרוּחַ לְגִרְמִי אֶפְתַּח
 סְפּוֹתַי וְאֶתִּיב: כֹּא לֹא
 כְּדוֹן אֶסֶב אִפִּי גִבֹר
 וְלִבְרִנְשׁ לֹא אִשְׁתַּמּוּדַעַי
 כִּב אָרוֹם לֹא יָדַעְתִּי
 לְאִשְׁתַּמּוּדַעַי אֲבִיעִיר פֶּן
 יִסּוּבֵר לִי אִפִּין בְּעֵבִיד
 יְהִי: א וּבְרַם שָׁמַע כְּדוֹן
 אִיּוֹב מִלִּי וְכִי אֶהְיֶמֶי
 אֲצִיחַ: ב הֵא כְּדוֹן
 פְּתַחְתִּי פּוֹטִי מִלִּפְתַּח
 לִי שְׁנַי בְּמִסְוִרֵי:
 ג הִרְצִיחֹת לִבִּי מִיִּמְרֵי
 וּמִגִּדַע סְפּוֹתַי כְּרִיד
 גְּלִילֹו: ד רוּחַ דְּאֶלֶהָא
 עֲבַדְתִּי יְהִי וּמִיִּבֵר שְׂרֵי
 תִקְסִנֵנִי: ה אִין הוּכֵל

לג

א וְאוֹלָם שָׁמַע־נָא אִיּוֹב מִלִּי
 וְכָל־דְּבָרֵי הַאֲוִינָה:
 ב הִנֵּה־נָא פִתְחֹתִי פִי
 דְּבָרָה לְשׁוֹנֵי בְּחִבִּי:
 ג יִשְׂרֹל־לְבִי אֲמַרִי
 וְדַעַת שִׁפְתֵי כָרוּר מִלְּלוּ:
 ד רוּח־אֵל עֲשֹׂרְתֵנִי
 וְנִשְׁמַרְתִּי שְׂרֵי תַחֲנִנִי:

רשי

מילין: (יט) הנה בטני מלא רוח. דברים להשיב בתחום: כיון לא
 יפתח. כיון חדש שאינו נפתח. והוא כופח ואף בתוך חובות חדשים
 מנקעם: חובות. כודות עשויין כקומות אדם גבוהים: (כא) לא חכנה.
 לא חסנה דברי להחליפו לכבודו. כמו שאמרתי למעלה. וירשיעו אח חיוב
 זהו כינוי שמסנה אח הדיבור צטביל כבוד. ואף זאת חני לא אעשה כי
 צפה מלא חוכיחנו: (כב) כמעט ישאני. יסלקני מן העולם. ויש פותרין
 ישאני כמו וחשא הארץ מפניו (נחום א'):

לג (ד) רוח אל עשתני. ואיני חזק יותר ממך: (ו) הן חני

הרמב"ן

(כא) ואל אדם לא חכנה, לא חקרא עוד לחיש לאמר לו פלוני חכם או
 הזקן ענה דעתך קודם שאדבר, כי כבר נשאתי פניכם ולא תענו כהוגן:
 (כב) כי לא ידעתי חכנה, כי חקרי שאין בכס חכם לא ידעתי לקרוא לחיש
 צכנו שאיננו ראוי לו: כמעט ישאני עושני, כמו ישאנו קדים וילך, כמעט
 ישאני חלוקה אל בית מועדי חס חכנה עוד לאדם:

ה אִם-חֹכֵל הַשִּׁבְנִי
 עֲרָכָה לְפָנַי הַתִּצְבָּרָה׃
 ו הַרְאֵנִי כִפֶּה לְאֵל
 מִחֶמֶר קִרְצָתִי גַם-אֲנִי׃
 י הִנֵּה אִמְתִּי לֹא תִבְעַרְתִּי
 וְאֲכַפִּי עָלַי לֹא-יִכָּבֵד׃
 ח אֵךְ אָמַרְתָּ בְּאָזְנִי
 וְקוֹל מְלִין אֲשַׁמָּע׃
 ט זָךְ אֲנִי בְּלִי-פֶשַׁע הִךְ אָנֹכִי
 וְלֹא עֶזְרָן לִי׃
 י הֵן תִּנּוּאוֹת עָלַי יִמָּצֵא
 יחֲשַׁבְנִי לְאִיֵּב לוֹ׃
 יא יֵשֶׁם בְּסֵד רַגְלִי
 וְשִׁמְרֵךְל אֶרְחָתִי׃

הַתִּיבְנִי סֵדֵר קִדְמִי
 אֲהַעֲבִיד׃ י הָא אֲנִי
 דִּבְכָתֶךָ לְאֵלֵהָא מִן
 מִינָא אֲתִלְשִׁית לְחֹד
 אֲנִי׃ י הָא אִמְתִּי לֹא
 תִבְעַתִּינְךָ וְטוֹנִי עֲלֶיךָ
 לֹא יִקָּר׃ ח הָבֵרִם אִמְרֵת
 קְאוּדְנִי וְקִל מְלִינָא
 אֲשַׁמָּע׃ ט זָכִי אֲנִי
 מִדְלִית סֵדֵר שׁוֹיג אֲנִי
 וְלֹא סוֹרְחָנָא לִי׃ י הָא
 תִרְעוּמָתָא עָלַי יִשְׁכַּח
 יחֲשַׁבְנִי לְבַעַר דְּבָבָא
 לִיה׃ יא יֵשׁוּי בְשִׁיעַ
 רַגְלִי יִנְסֵר קֵל שְׁבִילִי׃

ל'א'א

ר ש " י

כפיד לחל. כמו ששאל פיד להסווכח למי שלא יכעיסך. הן חני במקומו של הקצ"ה וכשנילו לדבר דבריו: (ז) ואכפי. כפייתי. כמו אכף עליו פיהו (משלי י"ז): (ט) חף. טהור ומשופשף. כמו חיר לח יחוף ראשו. וכמו בכל חפין את הכלים: (י) תנואות. עלילות. לשון תנאה לשון

הרמב"ן

לג (ז) ואכפי עליך לא יכבד, מן כי אכף עליו פיהו, ושניהם מלשון וקף כפופים, ר"ל כפיפתי שאשא עלמי עליך ולא תכפף לפני, ואולי דעת התרגום כן שאמר ויגוני עליך לא יקר, לשון משל כבד שיכוף נושאו, ואמרו אמרו כי האל"ף טסף, והוא וכפי עליך לא יכבד, ויענה זה לאיוב שאמר כפך מעלי הרק: (ט) חף אנכי, כסו טעמה, וכן וראש לו קפוי: (י) דן תנואות עליו ימלא, מבקש לו עלילות כאשר יעשה אדם לאויביו, ואמר תנואות עלי ממה שאמר איוב ותטפול על עוני, יחשבני לאויב לו: (יא) ישם בסד רגלי, כבד אמר כן איוב בפירושו ותחשבני לאויב לך ותחס בסד רגלי, והנה לאליהו יתרה לו זה יותר מכל מה שאמר איוב, כי הענה שהיה אומר בהכרח שהשגתה נאישי כשפלים במעלה וגדולה לבורא יתברך, כי מרוב מעלתו לא יסית אליו לבו כמו שאמר עב אנוש כי תגדלנו, אבל מה שאמר בתוכחותיו שיקשנהו לאויב וישמור אורקותיו להעלילו, זו כפירה גמורה ונרכת אלהים, ואולי יכוין איוב בהסרת הכדיעה מן הפרטים לגמרי, שאמר שהוא קושב אותו כאויב, כלומר שאיננו יודע בין שונא לאוהב, ונתן ראיה כי יעשה לו כאשר עושה האדם לאויבו, או כיון

תלונה

יב הַרְזֵאת לֹא־צִדְקָתָא אֲעֵנֶךָ
 כִּי־יִרְבֶּה אֱלֹהֵי מֵאֲנוּשׁ׃
 יג מִדְּוַע אֱלֹוֹ רִיבוֹת
 כִּי כָל־דְּבָרָיו לֹא יַעֲנֶה׃
 יד כִּי־כֹאחַת יִדְבֶר־אֵל
 וּבִשְׁתֵּים לֹא יִשׁוּרְנֶה׃
 טו בְּחִלּוֹם חֲזִיוֹן לַיְלָה בְּגִפְלֵי
 תִרְדְּמָה עַל־אֲנָשִׁים
 בְּחֲנוּמוֹת עָלֵי מִשְׁכָּב׃
 טז אִזּוּ יִגְלֶה אֲזֹן אֲנָשִׁים
 וּבְמִסְרָם יִחַתֵּם׃

יב הא דא לא זביתא
 אתיבנך ארום יתרברב
 אלהא מן בר גשׁ: יבא
 דין לותיה נציתא ארום
 כל פתגמוי דא יתיב
 יד ארום בחדא שותא
 ימלל אלהא ובהננתא
 לא אצטרך למסביה:
 טו בחלמא מן חזיונא
 דלידיא בר גפלת
 שינתא עסקתא על בני
 גשא בגיוסקא על בני
 סדסקא: טז היכרין יגלי
 אודגא בני גשא
 ובסרדוהון יחתום:

רש"י

מן המקום (סופטים י"ד): כי ירצה אלוה מאנוש • חין המקום
 לריך כל כך לרקדק אחר האדם • כי הרצה יש להקב"ה לרקות יותר
 מאנוש: (טז) אז יגלה חזון אנשים • כמו שעשה לאבימלך בחלום
 הלילה: ובמסרם יחתום • חותמן ומייסרן זייסורין על עוונם:

הרמב"ן

תלונה בלא טעם אחר, מכל מקום האומר ככה ברוך אלהים, ומלילה לרחמן
 מלא רחמים שימאס וישנא יגיע כפיו ויעשה לו רעה מדעתו ומרלונו על לא חמס,
 ובמענה השני יתפוש עליו על ענין ההשגחה בפסוק כי אמר לא יסכן גבר ברלותו
 עם אלהים, ובשלישי תפשו על מה שאמר חיוב חטאתי מה אפעל לך נזכר האדם,
 יאמר שאין חטא מזיק לבורא יתנרך ואין הזכות מועיל לו ולמה יענישנו, וכוננת
 כל זה לסלק השמירה מבני אדם שאין המעשה מזיק או מועיל, על כן לא יעניש
 ולא יגמול טוב ויניח הכל במקרה, וזהו שאמר כי תאמר מה יסכן לך ומה אועיל
 מחטאתי כאשר אפרש בע"ה: (יב) דין זאת לא לרקת אענך, כי אעפ"י שרקת
 מסבירך כי אולי לדיק גמור אתה, לא שרקת באמרך כי תלדק נפשך מאלהים,
 כי באמת ירבה ויגדל האלוה מכל אנוש: (יג) מדוע אליו ריבות, למה אתה
 פריב ומתקוטט עמו בעבור שלא יענה בכל דבריו שאומרים לו, כי בדרך אחת
 ידבר האל ויודיע כל האמת: (יד) ובשתים לא ישורנה, לא יראה אותה, כמו
 אשורנו ולא קרוב, והוא בדרך לעוות אדם בריבו ה' לא ראה, ופירש בדרך
 הזאת אשר ידבר נה האל: (טו) בחלום חזיון לילה, כלומר במראות הנבואה,
 וכן אמר התרגום ארום בחדא שותא ימלל אלהא ובתנייתא לא אלטרך למסביה:
 (טז) אז יגלה חזון אנשים, לא מלאו המפרשים טענה קדשה שיכיו מייסוס
 לאליהוא רק זאת שאמר כי האל יגלה חזון אנשים בחלום שלא יעשו חטא, כמו
 שעשה לאבימלך ואחשך גם אנכי אותך מחטוא לי: ובמסרם יחתום, נזר דינס,
 כלומר

י' לְהַסִּיר אֶדָם מֵעֲשֵׂה
 וְגוֹה מִגִּבֹר יִכְסֶה:
 יח יַחֲשֶׁךְ נַפְשׁוֹ מִנִּי-שַׁחַת
 וְחַיָּתוֹ מֵעֵבֶר בַּשָּׁלַח:
 יט וְהוֹכַח בְּמִכְאוֹב עַל-מִשְׁכָּבוֹ
 וְרִיב עֲצָמוֹ אֶתֵּן:
 כ וְזָהַמְתוּ חַיָּתוֹ לָחֶם
 וְנִפְשׁוֹ מֵאֲכַל הָאָוֶרֶה:

י' לְאַעֲרֹאָה בַר גֵּשׁ מִן
 עוֹבְדֵי אֱלֹהֵי שָׁמַיִם
 וְנִיּוֹתְנוֹתָא מִגִּבֹרֵי א
 יִכְסִי: יח יִמְנַע נַפְשִׁיה
 מִן שׁוֹחַתָא וְחַיָּו מִן
 לְמַעְבָּר בַּשָּׁלַח:
 יט וְהוֹכַח בְּמִכְאוֹב עַל
 גִּבֹרֵי מִדְּמִיָּה וְסוּגְעֵי
 אִי בְּרוּי מִקִּיּוּן:
 כ וְזָהַמְתוּ חַיָּתוֹ לָחֶם
 מִרְחִיקָא נַפְשִׁיה מִזֶּהַם
 וְנִפְשׁוֹ מֵאֲכַל רְגִימָא:

וְהוֹכַח

ר ש " י

(יז) להסיר אדם. בחליו: מעשה. שהיה צדעתו לעשות: וגוה מגבר יכסה. צייסוריו למען הכניעו ולהשפילו לשוב כדי שיחשך נפשו ממיחה גמורה. גוה. כמו גאווה: (יח) וחיותו מעבור בשלח. בשלחו וחרבו של מלאך המות. כלומר לטונתך הניח עליך ייסורין. שלח. כלי זיין. וכן (בעזרא) ידו באחת מחזקת בשלח: (יט) והוכח. לשון תוכחה. שיסוב מעוונתו: ורוב עלמיו. רוב עלמותיו שהוא איתן מוכיחן במכאוב: (כ) וזהמתו חייתו לחם. ממאסתו נפשו וחיותו שלחולה כל מאכל.

חרמב'ן

כלומר פעמים יגלה אונס ופעמים ייסרם במכאוב: (יז) להסיר אדם מעשה, ממעשה, מ"ס מגבר נמשך לאקור, כאומר להסיר אדם ממעשה, כלומר ממעשה רע שלא יעשה אותו, כי אעפ"י שלא קטא אדם מזהיר אותו ומוכיחו בחלום או במכאוב שלא יחטא: וגוה מגבר יכסה, וימנע אולי יגבה לבו עד להשקית ויעשה הרע בעיני השם, ואיננו נכון בעיני, כי זה כבר אסרו חליפו שהוא מוסר אלהים להיטיב לו, ואיוב ירחיק זה מה כחי כי איתל, ועוד כי איוב יעעון בצדיק ורע לו, ויש שמגיע אליהם כמעשה הרשעים למות בנפש מרה, ואין זה לייסרו שלא יחטא, ואיוב ילדיק נפשו להניח כפי כוונתו כמו שעשה לשעבר, כי לא יחטא ולא יאשם, ועוד אס יש עליו מלאך מליץ אחד מני חלף, והלא לזה הצדיק המתיוסר שלא יחטא אין מלמד עליו טובה ומלמדו זכותו רבותים אלפי שנאן, ועוד מה יעשה בקושית רשע וטוב לו ומה יעעון עליה איהוא והיא המתפרסמת עליהם, ובה נשאר המתלוקת במענים האחרים. וכבר כתנתי שדברי אליהוא חכמה היתה מקובלת בידו מפי אנשי הנבואה, ולכן אמר כי באחת ידבר אל חזיון לילה בחלום, אז יגלה אוזן אנשים ובמוסרם יקתיס האל ידו, כמו ואכתוב בספר ואחמוס. ועתה אפרס: והמשכילים יזהירו: להסיר אדם מעשה, סמוך, כמו כל כלי מעשה: וגויתו מן הגבר יכסנה: (יח) יחשך נפשו מני שחת, כמו קרא בגרון אל תחשך, אס אדברה לא יחשך באני, שאין עניינס שלא תהיה הקריאה, ושלא תהיה הכאב מראשיתו, רק שיחשך וימנע מכאן ואילך: וחיותו יחשך מעבור בשלח, שלא ישלח אותה ביד פשעה לעד ולא להעבירה בשחת לעולם: (יט) והוכח במכאוב על משכבו כי יחשך מני שחת, יוכיחנו יחל במכאובות וקליים

כא יכל בְּשָׂרוֹ מֵרָאִי
וְשָׁפִי עֲצַמֹתָיו לֹא רָאוּ :
כב וְהִקְרַב לִשְׁחַת נַפְשׁוֹ
וְחִיתוֹ לַמִּמְתִּים :

שפי

כג אִם-יֵשׁ עָלָיו מִלֶּאךְ מַלְיָן
אֶחָד מִנִּי-אֱלֹהִים
לְהַגִּיד לְאָדָם יִשְׂרָאֵל :
כד וַיִּחַנְנוּ וַיֹּאמֶר פְּדֵהוּ מִיַּד מְרִדָּת
שְׁחַת מִצָּאתִי כִפֹּר :

כה רֹטַפֵּשׁ בְּשָׂרוֹ מִנְעֵר
יָשׁוּב לְיָמָי עֲלוֹמָיו :

כו יַעֲתֵר אֶל-אֱלֹהֵי וַיִּרְצֵהוּ
וַיֵּרָא פָּנָיו בְּתַרְוַעָה
וַיָּשָׁב לְאַנּוֹשׁ צְדָקָתוֹ :

כא יִשְׁתַּצֵּי בְּסַרְיָה מִן כּוֹז
וְשֵׁפִי מִן גְּרֵמוֹי לֹא
אֶתְחַסֵּוּ : כב וְקִרְיַת
לְשׁוֹחֲתָא גַּם שִׁי
וְנִשְׁמַחֲתִיהָ לְמִיתוּתָא :
כג אֵין אִית עֲלוֹי זְכוּתָא
מִדָּמֵן מִלְּאָכָא חֲדָא
פִּרְקִלִּישָׁא מִן בְּנֵי אֱלֹהִים
קְמִיגִירִיא לְחֻוָּאָה לְבְנֵי
נִשְׁתְּרִיצוּתִיהָ : כד וְחַס
עֲלוֹי וְאָמַר פְּרוּק יִתִּיהָ
מִלְּסַחַת בְּשׁוֹחֲתָא
אֲשֶׁכְּחִית פּוֹרְקָנָא : כה
אֶתְחַלִּישׁ בְּסַרְיָה

יתיר מן רבותא יתוב
ליוכי מליוותיה : כו וצלי
קדם אלהא ורעגיה
וחסא אפוי ברעוא
ויתיב לאנש בצדקתיה :

ר ש י

ונפשו. מזהמתו כל מאכל תאוה: (כח) יכל בשרו מרואי. יחסך בשרו ממראה. כמו כלו בדמעות עיני (איכה ז') מכלות עינים (ויקרא כ"ו). ושופו עלמותיו. מחנתקין ממקומו. ושופו כמו דשף מדוכתיה: לא ראו. אין להם מראה ותואר: (כג) אחד מני חלף. במגידו כשעו. והוא יליץ יושרו: (כד) ויחוננו. המקום: פדעהו. כמו פדאהו. חל"ף מתחלפת בעיי"ן. והענין מוכיח: מלחתי כופר: והוא פדיון: (כה) רטפש בשרו מנוער. רוטפש. חשקו"שח ècorser בלע"ז. (ובל"ח abschälten) מנוער. לתעורר בשרו מן הנוער שהיה מנוער ומנוסק (צייסורי) חליו. ואין לתיבה זו דמיון במקרא. ולפי העניינים הולרכנו לפרשו כמשמעות הענין. והפותרו בלשון רפש. ואומר הטי"ת נחוספה בו כמו בלטרק (ראשית מ"ד) טועה הוא מאוד. כי אין טי"ת מתנוספת בתיבה כי אם בלשון מתפעל או נתפעל. ובתיבה שיסודה לדי"ק ולא בשאר תיבות. כמו דק ובלטרק. וכמו לרוע (ויקר' י"ג מ"ד) בלטרע. ליר נאמן (משלי כ"ה). וילכו

הרמב"ן

וחליוס וחבור לו עוונותיו עד כי יקרנ למות, ואם יש עליו מלאך מליץ שיגיד היושר שעשה כאשר שב בתשובה אז יפדה אותו מרדת שחת: (כה) רטפש בשרו מנוער, ישוב לפסוק העליון יחסך נפשו מני שחת. רטפש, לשון למיחה שילמת ויכרה

ט יִשׁוּרְו עַל אַנְשֵׁים וַיֹּאמֶר
קִטְאַתִּי וַיִּשָּׂר הַיְעוּיָהִי
וְלֹא־שָׁוָה לִי:

ג'פ'ש'ו'ק'ח'י'ת'ו'ה'י

כח פָּדָה נַפְשִׁי מֵעֶבֶד בִּשְׂחָת
וְחִיתִי בְּאוֹר הַרְּאָה:
כט הָךְ כָּל־אֱלֹה יַפְעַל־אֵל
פְּעָמַיִם שְׁלוֹשׁ עִם־גָּבֶר:
ל לְהָשִׁיב נַפְשׁוֹ מִנִּי־שְׂחָת
לְאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים:

כו יתרוין לבני נשא
וימר חבית ותרין
קרקילית ולא הנה שני
לי: כח פרוק נפשיה
ממעבר בשוחהא
ונשמתייה בנהורא
מעליא החמי: כט הא
כל אין יעבד אלהא
תרי ומנין ותלת עם גר
גש: ל מטור לאתבא
גפש מן שוחא לאנהרא
בנהור חניא: לא אצית

ר ש "

ויטעידו (יהושע ט') לידה הלטיידנו אחו: ישוב. זכחו וזרפואה לימי
בחרותו: (כו) זחרועה. זחפלה: (כז) ישור על אנשים. יעשה שורות
של אנשים כשניכול מחליו ויתודה ליוצרו: ולא שוה לי. לא נהיה לי שכר
זדבריו: (כט) פעמים שלש. מייסרו על עוונותיו זחליו שלא להשחיתו.
ואם יוחר יכעים לפניו ידאג מן גיהסם ומן המיתה. שנאמר ועל ארבעה
לא אשיבנו (עמוס א')

ה'ר'מ'ב'ן

ויפרה זשרו על עלמותיו כאשר יעשה זנטן אמו זנוער: (כו) יעתר אל אלום
וירכהו, אחרי זובו, והובק זמכאוב כי זחכפרו לו עוונות הרשונים, ולכן
יקדמהו רחמי האל: וישב, לאנוש הזה לזקתו עתה: (כז) ישור על אנשים,
זביט על האנשים אשר כגילו שאזרו, ויאמר גם אני קטאתי וישר העותי ולא
שוה לי קטאי, כי זו לא זמלטתי אך לזקתי עמדה לי: (כח) פרח נפשי
מעבור, אחרי קליו זשקת: וחיתי, באור פני מלך תראה זבוא עמו, כי שם
תעמוד ולא תעבור זשקת, ולכן נפתח זי"ח באור, וכן אמר התרגום ונשמחים
זנהורא מעליות תחמי: (כט) הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר,
יתכן שכך היא זמדה, וכן הזכירו קבמים זמסכת יומא ועל ארבעה לא אשיבנו:
(ל) להשיב נפשו מני שחת, לאור באור הקיים, אשר על פני האדמה הזכן,
דעת התרגום שאמר כאן זנהור קייא, נה יתכן לאור באור הקיים, גם זסוף
חיה נפשו זרורה זלרור הקיים את ה' חלקיו, והנה הוא שתרן קושית לדיק
ורע לו, וממנה יבא תירן רשע וטוב לו הוא הדין והוא הטעם, רק מפני
סזה חסד הוא, ואם יהיה לדיק אובד בלי פשע יהיה רשע ועול, יפליג וידבר
זזה יותר. הנה פירשתי הענין הזה, והפסוקים ומילותיהם נאותים לפירוש
מאד ומורים עליו הוראה שלמה, והטענה זעלמה טענת אמת וזכרים זכוונים,
לא תשאר אחריהם קושית זדעתו של אדם כלל, ועל כן הקריש איוז ולא ענה
אותו דבר, ואם תחפון להנין הסוד הנכבד לנך חשית לרעתי וכליוחיק תשתונן,
ועלי קטא תחאונן, ויסור עלי פניך הענין, תחזינה עיניך הפלך והכלה
זחלפה לגאולה, תרתי עפרים חאמי זניה, והגזירה והזינה:

חרנות

איוב קבל מני שתיק
 ואנא אמלל : לב אין
 אית מלין אתיב יהי
 מלל ארום צבתי
 לוקאיתך : לב אין לא
 את קבל מני שתיק
 ואלפונה חוכמתא :

לא הקשב איוב שמע-לי
 החרש ואנכי אדבר :
 לב אם יש-מלין השיבני
 דבר כדפצתי צדקה :
 לב אם אין אתה שמע לי
 החרש ואאלפק חכמה :

הרמב"ן

פירוש המלות. (יח) בשלח, מין ממיני הנסק אשר יכולת, כמו איש שלקו למים, ואין משלחת במלחמה: (יט) ורוב עלמותיו איתן, נמשך למעלה ורוב עלמיו במכאוב איתן, כלומר במכאוב קזק ותקף: (כ) וודמתו קיתו לקס, מלשון זוהמא בדברי קז"ל, כי קיתו שהיא נפשו מזוכמת לו כל לקס. ויש מפרשים כי קיתו זוהמת הלכס בשני כנויין כמו ומתוכה בעין הקסטל מתוך האש, שנ לבאר: (כא) יכל נשרו מראי, מראותיו, כמו לא תשורני עין ראי, יאמר כי יכלה הנשר שאין נשרו נראה על עלמותיו, ואין עליהם רק העור והעלמות משופים ויולאים לקזן ואינם נראים בעצמות אדם: ושפו, סן הר גשפה, על שפיים, עניינם מקיס גבוה יחד בראשי ההרים, והוא כלשון חכמים ז"ל משופין. ויש אומרים ששכו עלמותיו עד שלא יראו, כדרך קזק ששקור תחרס, והוא מלשון נשף ושניהם בתרגום הירושלמי ומתחשפן גרמיו לא לתחמו, ותרגום אונקלוס ושפיין גרמיו, והוא הנכון: (כג) אם יש עליו מלאך מלין טוב, אחר מני אלף מלאכי המות המלמדים עליו חונה להגיד על אדם זה ישרו, כמו ואמר פרעה לבני ישראל: (כד) ויחגנו האל ויאמר פדעכו סרדת שחת, כמו פדעכו טיולה למלאך המלין שיפדה אותו מיד מלאכי המות: מצאתני כפר, דברי המלוה מלאתי לו כפר, וספר הכתוב רחמי האל על עשיו כי רבים מלמדי חונת האדם, לא יעמדו במקום מלין יושר אחד. ותרגום הפסוק הזה אין אית עלאי זכותא מזדמן מלאכא פרקליטא קדא סן ביני אלף קטיגורא לקוחא לבד נש תרילותיה: (כה) רטשש נשרו מנער, פירשונו שהיא סלה סורכנת רועש לומר שחזר נשרו רטוב ורך ויגדל וירנה, מן ופא פרשיו, ולא ידע נפש מאד, ובלשון תרגום פשו סוגו, והתרגום אמר איתקליש נשריה, שקור נשרודק מנער קטן, כל דבר הפרוס נקרא כן בלשון ארמי, ויטש על המסנה ותרגום ירושלמי בו ורפש על משריתא, והע"ת לשון התפעל, רטשש נשרו:

תוכחת חיים

לג (יד) כי נאחת, רק חמנס מה שירלה השם לדבר לפעמים להודיע אל האדם יהיה, אם נאחת מהדרכים האלה, לדבר איתו ממש בלילה על לד החלום להודיעו חטאו, כאשר עשה לאזימלך וללכנ, וע"י הגניחים המוכיחים את העם, ונשתים לא ישורנה, או בחופן שני ג"כ יודיע השם רלוט אל האדם ליסרו ביסורין כדי למונעו מן הרע הגמור. פן תאבד נפשו לגלח, והדרך הזה השנית לא ישורנה ולא ירגיש בו האדם הנכאז והמוכה, רק הצדיק המתקרב אל השם, והמקבל יסורין מאהבה
 כוס

הוא יזכה אל המדרגה הזאת, ונשני חלה הדרכים השם מודיע א' האדם לשוב מהחטאות, אם דרך חלום ונבואה, או על לך היסורין שירגיש בחטאיו, ונשנים ר"ל נאחת משנים, או ונשנים בדרך השני ממש שהם שנים:

(כ) ישר, על אנשים, כי כן דרך השם להניט ולהשניח על אנשים חשובים, כאשר יאמר אחד מהם חטאתי, והדרך הישר העייתי ולא שוה לי, ויחודגם בל"ח (ער שויעט אויף זאלכע מענשען, פֿאָן דענען יעדער בעקעננט: „איך האָבע געזינדיגט, דאַז רעכט פֿערקריממט, נוטצטע מיר אָבער גיכטו").

עקר המענה הזה לחליהוא יסוב על ארצעה דרושים, הראשון שאליהוא הוכיח חיוז ברחשונה, איך יתכן לחשוב על האדם שיגיע לשלימות מליאותו בכל מה שיחייבהו תכלית בריאותו, באופן שיהיה זך בלי פשע וחטאת לפני ה', שהדבר הזה נמנע שימלא האדם שלם, באופן שיהיה ראוי שלא יגיעהו מן הפורענות כלל, כמו שאמר על חיוז במענה הלז שאיז היה חושב ואומר, זך אני בלי פשע, חף אנכי ולא עון לי, אשר המחשבה הזאת היא חטא גמור בערך אל האדם לחשוב שלימות בנפשו ואיכנו, אמר הנביא על כמו זה הענין, הוי חכמים צעיניהם ונגד פניהם נבונים. שני, שאליהוא הראה את חיוז ג"כ חטאו העלים על לךו נפשו מחלקים, ואיך יתכן לחשוב מחשבות כאלה, שאם הש"י ברא המליאות, וסדר אותן בתכלית התקון, להיות העולם התחתון נקשר עם העליון להנהיג הנצרות על לך המערכת, שהשם יסדר אותם, להיות יתנרך שלם המעשה ותמים דעות כמה שלא ישוער ערכו יודע הכל, ואיז יאמר נגד השם שעושה אתו עול, אמר הן תנאות עלי ימלא, ישים בסדר רגלי וכו', אשר זה מן החטא הגמור, ועליו השיב אליהוא הן לא לרקת לענך, כי ירבה חלוא מאטש. שלישי, מה שהודיע אליהוא במענה הזה והירה ג"כ צו שהחכמה האלקית בדרה להגיע השפע הטוב לכל הנמלאים לקיום מליאותם, שכל הנצרותים ממנו הוא, כאמרו רוח אל עשתי ונשמת שדי חייני, ומזה הלך יגיע הטוב לרשעים וללדיקים יחד, ולא יהיה מן החימה בהגעת הטובה חף לבלתי ראויים, כמו שיגיע הטובה והקיום לז"ח הבלתי מדברים, ואם שיהיו מהם חוטפים, טורפים, ארסיים ומנויחים, כן יגיע מאת השם הטובה לרשעים לפעמים. רביעי, מה שביאר אליהוא במענה לחיוז, שהרלון האלהי חפץ בקיום המין האנושי והשלמות מליאותו והשאת נפשו שהוא העקר, והיה כאשר יחטא באחד מהדרכים, המרחיקים השלמתו שכבר נתן הסדר בזה במרומים על לך האמלעיים, לעורר את שכלו להשתדל בטוב ובמועיל ולברוח מן החטא המזיק להשאתו, וזה על אחד משני דרכים, אם שהשכל יעוררהו מאתו יתנרך להתנודד בחלום ובחזיון לילה, כאשר יהי ראוי למדרגות הדנקות כה, כמו שקרה לאבימלך מלך גרר, לחפש במעשיו ולברר דעותיו, ויטה בחירתו אל הרלון האלהי ויצרח מן הרע, וזה אמרו כי נאחת ידבר א וכו',

ואמר

ואחר יאמר בחלום חזיון לילה וכו' בתכונות עלי משכב, יגלה לחן אנשים וכו', או כי בחמלת ה' עליו שלא תאבד נפשו, יניע אליו מלך הסדור האקי, מכאובות וחללים רעים למען יפספס נמעשיו ויזחר הדרך הנלווה, זה יעשהו השם לפעמים להכוחו פעמים גם שלש, כאמרו והוכח במכאוב על משכבו וכו', ואמר הן כל חלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר, עד שהמשכיל בדבר זה יתודה מחליו וישב ויאמר חטאתי, וכל זה יעשהו השם יחזק להשיב נפשו מני שחת לאור באור החיים, וזה יוחר מעט בהללחת הרשעים וניסורי הדריקים, חולם להיות הטענות החלה חלושות מעט שיפלו בהם מן הספקות, כמו צענין החלום, שאפשר שייוחס מליחותו לפי הטבעיים בדרך אחר מן הדמיון והמחשבה או המחללים, או ע"י הליחות הגזרות, ע"כ רלה איהוא להוסיף לדבר דברים אחרים במענה הנח עם מענה השלישי לו לאמת ההשגחה כאשר נבאר. (מרת"פ):

א יוב לד.

הרגום

א ואתיב אליהוא ואמר:
 ב שמעו חכמים מלי
 וידעו אציתו למיסרי:
 ג ארום אודנא מליא
 בהנא ובורינא מעמא
 למיכל: ד דין נתרעי
 לנא נדע ביננא מה
 טב: ה ארום אמר איוב

א ויען אליהוא ויאמר:
 ב שמעו חכמים מלי
 וידעו האזינו לי:
 ג כראון מלין תבתון
 וחק יטעם לאכל:
 ד משפט נבחרה לנו
 נדעה בינינו מה טוב:

רש"י

לך מענה אליהוא. (ג) כי און מלין חבתון. כאשר החיד יטעם
 האוכל: (ד) משפט. הוכחת דברים: (ו) חכז, שופטי שלא דכני

הרמב"ן

לך (א) ויען אליהוא ויאמר: (ב) שמעו חכמים מלי, במענה הזו
 יאשים את איוב על שאמר שהאל הסיר משפטו ושהוא חנוש ומיוסר בניסורין בלי
 פגע, והנה זה ראייה נמורה כי לדעת אליהוא על פגע וקטא באו תלואותיו,
 וכאשר יאמר במענה הזה בפירוש כי עינו האל על דרכי האיש וכל לעדיו ישמור,
 ואין חשך ואין ללמות להסתר שם פועלי און, ואומר לכן יכיר מעבדיהם, והפך
 לילה וידכאו, יבאר כי על פעולות און ועל מעבדיהם אשר יכיר, אעפ"י שיהיו
 במחשך מעשיהם ידכאום האל ויענישם, כי ההשגחה שלימה בפרטים כלם, ואין
 חשך ואין ללמות, כי עיני השם בכל משוטטות:

פירוש המענה. (ד) משפט נבחרה לנו, נבחר ונרלה שיהיה משקט לך
 לנו בדבר אשר נחלוק. והמפרשים אמרו כמו נבחרה לנו, כי מלאו נחרתיך
 בכור

ה כִּי־אָמַר אִיּוֹב צְדָקָתִי
 וְאֵל הַסִּיר מִשְׁפָּטִי :
 ו עַל־מִשְׁפָּטִי אֲבִיב
 אֲנַנּוּשׁ חֲצִי כְּלִי־פֶשַׁע :
 ו מִי־נָכַר כְּאִיּוֹב
 וְשִׁפְתָי־לֵעַג כַּמַּיִם :
 ח וְאָרַח לְחִבְרָה עַם־פְּעֵלֵי אֲוֹן
 וּלְלַכַּת עַם־אֲנָשֵׁי־דָשַׁע :
 ט כִּי־אָמַר לֹא יִסְכַּן־נָכַר
 בְּרִצְתּוֹ עִם־אֱלֹהִים :
 י לָכֵן אֲנָשֵׁי לֵבָב שָׁמְעוּ־לִי
 חֲלָלָה לְאֵל מִרְשַׁע וְשָׂדֵי
 כּוֹעֵר :
 יא כִּי פָעַל אָדָם יִשְׁלַם־לוֹ
 וּכְאֹרַח אִישׁ יִמְצְאוּנִי :

וּבֹאִית וְאֱלֹהֵי אֲעֲדִי
 דִּינִי : וְעַל דִּינִי אֲכַדֵּב
 בַּר גֵּשׁ דְּשָׂדֵי גִירִי
 כַּדְלִית סוּרְחָנָא : וּכְמִן
 גְּבָרָא הֵיךְ אִיּוֹב דְּשָׂתֵי
 דוּחְכָא הֵיךְ מִיָּא :
 ח וְאֹרִי לְאֶתְחַבְרָא עִם
 עַבְדֵי שְׁקָר וּלְהִלְכָא עִם
 אֲנָשֵׁי רִשְׁעָא : ט אַרוּם
 אֲמַד לָא יֵאלֶף גְּבָרָא
 בְּמַצְבִּיָּה עִם אֱלֹהֵי אֵל
 ת"א אַרוּם אֲמַד לָא
 יִסְכַּן בֶּן גֵּשׁ
 בְּכִרְהֻטִּיָּה עִם אֱלֹהֵי אֵל
 י בְּגִין בְּן אֲנָשֵׁי חַפְזִי
 קְבִילוּ קִינֵי חַס לְאֱלֹהֵי אֵל
 כֵּן רִשְׁעָא וְשָׂדֵי מִן
 שְׁקָרָא : יא אַרוּם עוֹבְדֵי
 בַּר גֵּשׁ יִשְׁלַם לִיָּה
 וּכְאֹרְחָא דְגְּבָרָא
 יִעֲרַעְנִיָּה : יב יֵב בְּרַם

רש"י

חמת : אנוש . חולה מנתי כמו ויחנש (שמואל ב' י"ג) : חלי . ננעי :
 (ט) לא יסכן גבר . לא יהנה אדם חס מתמים דרכיו : (יג) מי פקד

הרמב"ן

זכור עוני לדעתם נחמתיך . והתרגום אמר נתרעו והוא הנכון : נדעה זנינו
 מה טוב, איזה כדרך הטוב ונילך בה באמונת האלהים : (ו) על משפטי אכזב,
 על המשפט הראוי לנוש חלי אני נכזב, כי תוקלתי נכזבה נמשפטי, וזה ממה
 שאמר איוב כי טוב קויתי ויבא רע : אנוש חלי, כמו אנושה מכתך, מכתו תקרא
 חלי בבואה כחלים : (ז) מי גבר, לדיק וגדול כאיוב : ישתה לעג כמים, שיסתה
 כמים דברים הראויים ללעוג עליו, כי לעת הזקנה ילך להתקנר עם פועלי און
 ואנשי רשע הכופרים באל ובמשפטיו : (ט) כי אמר, איוב לא יסכן גבר, כי
 לפי דבריו לא יסכן גבר ולא יועיל לו כשיעשה רלון אלהים, כי אחרי אשר הוא
 אנוש חלו בלי פשע מה שדי כי יעברנו ומה יועיל כי יפגע בו, וזה ענין הסרת
 ההגנה שהיה איוב מתרעם עליה בעבור מקרה : (י) לכן אנשי לבב שסעו לי,
 כי משקל הדעת יודע זה, כי חלילה לאל מרשע, שיזיק לעושי רלונו לרעת,
 כאשר אמר איוב מחלה בהן תנחמות עלי ימלא כי יהיה זה רשע ועולה, וחלילה
 לאל מהם, גם לא יסיר האל השגתו ולא ינית השפלים למקרה : (יא) כי
 פשעל אדם ישלם לו, במדה נמשקל ובמשורה : וכאורח איש ימליאנו, ימליא
 ויזמין

יב אֶף-אֲמַנָם אֵל לֹא-יִרְשִׁיעַ
 וְשָׂרֵי לֹא-יַעֲוֹת מִשְׁפָּט:
 יג מִי-פָקֵד עָלָיו אֲרָצָה
 וּמִי שָׂם תֵּבֵל כְּלָה:
 יד אִם-יֵשִׁים אֱלֹהֵי לְבָן
 רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֱלֹהֵי יֶאֱסֹף:
 טו יִגֹּעַ כָּל-בֶּשֶׂר יָחַד
 וְאָדָם עַל-עֵפֶר יָשׁוּב:
 טז וְאִם-בִּינָה שִׁמְעָה-זֹאת
 הַאֲזִינָה לְקוֹל מְלִי:

בְּקוֹשְׁטָא אֵלֵהּ לָא
 יִחִיב וְשָׂרֵי לָא יִקְרָקֵל
 דִּינָא: יג מִן פִּקֵּד עָלָיו
 לְמַעַבְד אֲרַעָא וּמִן שְׂוִי
 הַבֵּל כְּלָה: יד אִין יֵשִׁים
 עָלָיו לְבָנָה רוּחָהּ
 וְנִשְׁמָתָהּ לְבָנָה יְכַנּוּשׁ:
 טו יִתְגַּדֵּד כָּל בְּסָרָא
 כְּחֵדָא וּבֵר גֵּשׁ עַל
 עֵפֶרָא יָתוּב: טז וְאִין
 תִּשְׁמַע דָּא אֲזִינָת
 לְקֵל מְלִי: יז הַבְּרַם סְנִי

ד ש י

עליו חרצה. מי מושל בו לאמר למה כן עשית ולא לירחיק כן. כי מי
 לזהו בממשלתו ולמה ימלא תואנות לבדיותיו. אינו לרד להשיב דבר
 למושל בו לאמר בשביל זאת הריעותי לו: (יד) אם ישים לבו על אדם
 להשחיתו ולמה יבא בעלילה עליו (הרי מיד יאסוף אליו): רוחו ונשמתו.
 ורוח ונשמה שלו שהיא (כפוחה בו). ואין מוחה בידו. ויגוע כל בשר
 יחד: (טז) ואם בינה. ואם אתה רוצה הבין ושמעה זאת. בינה זו
 אינה שם דבר אלא לשון לוויה. כמו בינה הגיגי (תהלים ה'). לפיכך
 שמים אלו טעמן למעלה בני"ת. וכל שאר בינה טעמן למטה בני"ן:
 (יז) האף שוכח משפט. משפטו של שופט לדק: יחבוש. המקום. ואם

הרמב"ן

ויזמין לו כדרכיו ובעלילותיו, ונעבור כי אינו תולה הכל במקרה אחר חלילה
 כי כאשר יקרה לאדם המלאת הבורא היא שיזמן לו כדרכיו: ימצאנו, לשון
 מקרה הנמלא ומזמן לאדם, כמו ואת העולה המליאו, תרגומו זמינו לותיה,
 אנכי ממליא את האדם, מזמין: (יג) מי פקד עליו חרצה, מי פקד על המשפט
 כל הארץ: ומי שם תבל כלה, עליו הלא ה' ואיך יעוות משפט. והתרגום אחר
 מן פקיד עליו למעבד ארעא ומן שוי תבל כולה, הוא שפרש מי פקד על האל וזנה
 עליו לעשות הארץ ותבל, הלא ברובנו עשה ולא לתהו בראה להריע לבדיותו,
 כי לא יחבול את האדם מעשה ידיו ברובנו לעשות לו רע ולמלאו עליו תנואות,
 כאשר אמרת (יד) רוחו, אשר בו הוא חי, ונשמתו, הטשכלת אליו יאסוף,
 ויגוע הכל יחדיו וישובו לעפר. ורבינו שלמה ז"ל שפרש מי פקד על האל הארץ
 שיהיה הוא השר והאל פקידו, ויאמר אליו מדוע ככה עשית להרע לאדם הזה,
 כי לא לוייתך לעשות כן, ועל כן ימלא תואנות עליו לאמר שפשה שלא כדון, הלא
 הוא האדון השופט אשר יעשה כחפצו ומי יאמר לו מה תעשה, ואם ישים אל האדם
 לב להשחיתו, רוחו ונשמתו אליו יאסוף. ברובנו ולמה יבוא בעלילתו. גם הוא

ככין

תַּרְנוּם

דִּינָא יִסְתַּמֵּר וְאִין צְדִיק
 זְכִי יִחִיב : יֵה הַבְּשָׂר
 לְמִימַר לְמַלְכָּא רְשִׁיעָא
 חִנְקָא לְאַרְכוּנֵינִי : יִסְדָּא
 נְסִיב אֶפְסִין לְרַבְרַבָּנָן
 וְלֹא אֲשִׁהְמוּדַע שׁוּעָא
 קָדָם מְסַבְנָא אַרוּם
 עוֹבְדֵי אִידוּי פּוֹלְהוֹן :
 כִּי בְשַׁעְהָא יִסּוּתוֹן
 סְדוּקָאִי וּפְלִגְתָּ לִילִיא
 סְחִרְגָּסִין סְצָרָאִי
 וַיַּעֲבְרוּן וַיַּעֲרוּן דּוֹרְבָנִי
 לֹא בְחִיל יָדָא : כֹּא מְסוּל
 דְּעֵינוּי עַל אֹרְחֵי בְּגִי
 נְשָׂא וְכוֹלְהוֹן פְּסַעְתִּי
 יַחְסִי : כִּי לֵית חֲשׂוֹךְ
 וְלֵית מוֹלָא דְמוֹתָא
 לְאַסְמְרָא תַּמָּן עָבְדִי
 שְׁקֵר : כִּי אַרוּם לֹא עַל

יֵה הָאָף שׁוֹנָא מְשַׁפֵּט יַחְבּוּשׁ
 וְאַסְצִדִיק כְּבִיר תְּרַשִׁיעַ :
 יֵה הָאָמַר לְמַלְכָּא בְּלִיעֵל
 רְשָׁע אֶל־נְדִיבִים :
 יֵה אֲשֶׁר לֹא־נִשָּׂא וּפְנֵי שָׂרִים
 וְלֹא נִכְרַשׁוּעַ לְמַגִּידֵל
 כִּי־מַעֲשֵׂה יָדָיו כָּלָם :
 כִּי רָגַע וַיִּמְתּוּ וַחֲצוֹת לְיִלְהֵ
 יִגְעָשׁוּ עִם וַיַּעֲבְרוּ
 וַיִּסִּירוּ אַבִּיר לֹא כֶּדֶר :
 כֹּא כִי־עֵינָיו עַל־דְּרָכֵי־אִישׁ
 וְכָל־צַעֲדָיו יִרְאֶה :
 כִּי אִין־חֲשָׁךְ וְאִין צְלֻמוֹת
 לְהַסְתֵּר שָׁם פְּעָלֵי אֱוֹן :

דְּשִׁי

האמר אינו משפט. כי טלח כדון עשה. אפשר זאת מי שהיה לדיק מאד
 תרשיע: כביר. לשון מאור: (יח) האמור למלך בליעל. וכי הגון זרחוי
 לומר למלך בליעל: ולאמר רשע אל כדויבים: (יט) אשר לא נשא פני
 שרים. כלומר למלך עולם אשר חין משוא פנים לפכיו: שוע. עשיר.
 כמו ולכילי לא יאמר שוע (ישעיה ל"ג) לא ניכר שוע לפני דל: (כ) רגיע
 ימותו. כשירלה: וחלות לילה. כשעשה למלרים: יגועשו עם. (כולם)

הַרְמַבִּין

נכון: (יז) האף שונא משפט יחבוס, הגם שונא משפט הוא המושל אשר יחבוס
 בעם הלא אובה משפט הוא החובש ושופט כל הארץ לא יעשה משפט: ואם לדיק
 כביר, שלדקו נראה ונגלה בכל, תרשיע חמה שיעשה רשע לך לנדך: (יח) האמור
 למלך בליעל, קשור עם הפסוק הבא אחריו, הראוי לאמר בליעל למלך אשר לא
 נשא פני שרים: ורשע אל מלך נדיבים אשר ימשול בכלם ולא נשא פני שרים
 ולא ניכר לפניו שוע בהשפטו עם דל, וכן יעשה האל: כי מעשה ידיו כולם,
 ואובה זה כזה: (כ) רגע ימותו, השוע והדל ברגע אקר ימותו כמות זה כן
 מות זה: וחצית לילה יגועשו, העם ויעבורו וילעקו ויעברו מנייתם אל בית
 האביר והחקיף המושל עליהם ויסירו אותם ויוליכוהו לקבר, לא נקיל ולא נכס
 כי אם ברוח האל. יגועשו, מן וכנהרות יתגעשו מים, והתגועשו והתהוללו,
 ענין תנועה ולפקה: (כא) כי ענין, עיני האל על דרכי איש חס שוע ואם דל:
 (כג) כי

בג כי לא על-אש ישים עוד
להלך אל-אל במשפט:
כי ירע כבירים לאחקר
ויעמד אחרים תחתם:
כה לכן יכיר מעבדיהם
והפך לילה וידכאו:
כי תחרת-רשעים ספקם
במקום ראים:
כי אשר על-כן סרו מאחריו
ובל-דרךיו לא השבילו:

גבר ישוי עוד למיזל
לנת אלהא בדינא:
כי יתבר גללי ימא
דסניעין בנו מיא ואקים
חורזין בתריהון:
כה בגין בן הודע
מעברהון והפך ליליא
וסדכבין: כי חלף רשיעי
ספקנן באתר דחסין:
תיא באתר רשיעיא
פור ענו תהון בתר
דחטין צדיקא ויבין
בדינא: כי דמשול
היכנא זרו סבהרוהי
ובל אורחתי לא
אשבילו: כה לאתהא

ר ש י

זרנע ויעזורו: ויסירו חזיר. כח שלהם: לא ציד. לא ישנו צידם ואין להם כח: (כג) כי לא על איש ישים עוד. כלומר אמרת לא אך ישים צי (לעיל כ"ג) רק חטאתי לצדי. ואני משינך לא ישים הקצ"ה על צריותיו עלילות חוספת על פשעים. עוד. לשון חוספת להלך אל אל במשפט. כשהוא צא על צריותיו להתווכח עמהם: (כד) ירוע. ירוץ. כמו רוע החרועה (ישעיה כ"ד). ויעמד אחרים במקומם: (כה) לכן יכיר מעבדיהם. לפי שהוא מכיר מעבדיהם הטוב והרע ואין לורך לו להתווכח: והפך לילה. עת חשך ולרה להם וידכאו: (כו) תחת רשעים: במקומם: ספקם. לאנשי סדום: במקום רואים. לעין כל: (כז) אשר

הרמב"ן

(כג) כי לא על איש ישים עוד, יאמר כי האל יראה דרכי איש ויספור לעדיו, כי לא ישים על האדם עון או פשע יותר מאשר חטא בו כשיבוא להשפט לפניו, רק כמעשה ידיו ישלם לו ולא יטפול על עונו. עוד זה כמו וינך על לוחריו עוד, והדומים להם רבים: (כד) ירוע כבירים לא חקר, יקשר עם הענין האמור למעלה שלא נשא פני שרים, אך ירוע כבירים וגדולים ונים אין מספר להם: ויעמד אחרים תחתם, כי דור הולך ודור נא כי יכיר מעשיהם הרעים אשר ישו בסתר, והפך להם לילה ונשף חשקם וידכאו בו. זה על דרך המפרשים, והאמת שהוא שב להזכיר חכמתו, יאמר כי ישנר וירולך כבירים וטובים, ויעמד אחרים תחתם, במקומם כי יכיר מעבדיהם והפכס כחומר קוחס כלילה, וידכאו, מן תשנ חנוש עד דכא, כי תחת רשעים שהפך ספקם לכבירים האלה על כן ירוץ אותם לעיני רואים יראו ולא יבינו. ירוע, כמו תרועס נשנע ברזל, ענין שזירה וכחות: ספקם, ענין ספוק ומלוי דרך, כמו אם ישפוק עפר עומרון, במלאת שפקו נשי"ן, וספק מואב נקיא ונמ"ך, כי יקיא לרע מלא ספקו. והמפרשים פירשו מלשון ויספוק את כפיו, יאמר כי הרשעים חכס לעיני כל רואם, כדי שיקחו

כח לְהִבִּיא עָלָיו צַעֲקַת־דָּל

וְצַעֲקַת עֲנִיִּים יִשְׁמַע :

כט וְרוּחַ יִשְׁקֵט וּמִי יִרְשָׁע

וַיִּסְתַּר פָּנָיו מִי יִשׁוּרְנוּ

וְעַל־גּוֹי וְעַל־אָדָם יָחַד :

ל מִמְּלוֹךְ אָדָם חֲנֹף מִמִּקְשֵׁי

עַם :

לא בִּי אֵל־אֵל הֶאָמַר נְשֵׂאתִי

לֹא אֲחַבֵּל :

לב בְּלִעְדִי אֲחֻזָּה אַתָּה הַרְנִי

אִם־עוֹל פָּעַלְתִּי לֹא אִסִּיף :

עלוי קבלתא דמסבנא

צַעֲקַת הַדָּל וְעֲנִיִּים

יִשְׁמַע : כַּסּוּתוֹ הַיָּדִיד

וּמִן יָחִיב וַיִּסְתַּר פָּנָיו

וּמִן יִסְתַּר פָּנָיו וּמִסְעַר

חִיבָא עַל עֲמָא וְעַל

בַּר נָשׁ כְּחָדָא : ל

מִסְעַר מִלְּפָא בַּר נָשׁ

דִּלְטוֹר מִטּוֹל הַקְּלִיא

דִּי בְעֲמָא :

לא אָדָם לֹא־הָא אֲפִשֶׁר

דְּאֶתְאָמַר סוּבְרִית לֹא

אֲחַבּוּל : לב בַּר מְסָה

דְּאֲחֻזָּה אַתָּה אֲלִפְנֵי

אִין שְׁקָרָא עֲבָדִית לֹא

אוּסִיף : לג אֲפִשֶׁר דִּי

ד ש"י

על בן סרו מאחריו. כמו (מדבר י') על בן ידעת חנותינו במדבר. כמו מפני אשר סרו מאחריו והביאו לפניו ועליו צעקת דלים: (כט) יהוא יסקיט. מסקיט חת הדלים מאותן העושקים: ומי ירשיע עוד. ונעוד מהסחיר פנים מי ישורנו: ועל גוי ועל אדם יחד. כיחידים כמרוצים שזה לפניו להסקיט ולהסחיר פנים: (ל) ממלוך אדם חנף ממוקשי עם. על דלים שמלך פמוקס עם שון. ולחלוא כזה לא היה לומר כך בליעל גרשע: (לא) כי אל אל האמר. להאמר אליו נכוז ורחוי מאת כל סובלי יסורים להאמר בשחתי ומקבל וסובל אני משפטך ולא לחבול בעלמי. ועוד לך הכידון לומר (לב) בלעדי חחזה. לזכר מה שחני יודע נרחות

הרמב"ן

שיקחו הכב מוסר כי סרו הרשעים מאחריו ועל בן הפכס, ולהביא לפניו צעקת דלים ועניים שגזלו אותם הרשעים והרשו להם: (כז) אשר על כן, יעשה זאת, על אשר סרו מאחריו, ודומה לו כי על כן באו כלל קורתיו, כי על כן לא נתחיה: (בם) והוא יסקיט, עיני הרשעים: ומי ירשיע, ויכיר אותם. ירשיע, כמו ירשיע וכן הרשעים כים נגד, ונכל אשר יפנה ירשיע: ויסתר פנים, סן הכביר אשר ספך ומי יסתרו וידחם נכרתו להושיעו מיד האל: ועל גוי, שלם ועס רב: ועל אדם, יקיד, יעשה בן ככולם: יחד, כי ישגוס על כל ועל החלק: (ל) ממלוך אדם חנף, קשור למפלה, אמר כי ירוע כבליים וידכחו הרשעים שלא ימלוך אדם סנף: וממוקשי פעם שנוקשו ונלכדו ענייניהם ציד הרשעים, יעשה כן כי יסמול עליהם: (לא) כי אל אל האמר בשחתי, כי המלך החנף היכול לאמר לאל בשחתי את העם כאשר ישא האומן היונק ולא סבלתי אותם: לא לחבול, סן וסבל את מעשה ידך, או מן לא יחבול רשעים: (לב) בלעדי חחזה אתה סורני, לא יוכל לאמר לאל רק שיודה על חטאיו הידועים, וחפלה על אשר לא הודע אליו שיורהו כאל וינקסו משגיאות, גם מזדים יקשך אותו ולא יוסיף לעשותם עוד:

איוב לד

לֹא הִמְעַמְךָ יִשְׁלַמְנָהּ וּבִי־מֵאִסָּהּ
בִּי־אָתָּה תִּבְחַר וְלֹא־אֲנִי

וּמִה־יָדַעְתָּ דְבַר :

לֹא אֲנָשִׁי לִבִּי יֹאמְרוּ לִי

וְגַבְרָה חָכֵם שָׁמַע לִי :

לֹא אִיּוֹב לֹא־בִדַּעַת יִדְבַר

וְדִבְרָיו לֹא כִהְשִׁיבִיל :

לֹא אָבִי יִבְחַן אִיּוֹב עַד־נִצַּח

עַל־הַשְּׂבִיבָה בְּאֲנָשֵׁי־אֲוֶן :

מֵעַמְךָ יִשְׁלַמְנָה אָרוֹם
בַּחֲקֵי אָרוֹם אָנֹכִי
הִתְרַעֵי וְלֹא אָנֹכִי וּמִה
דִּידַעְתָּ מִלֵּל : לֹא אֲנָשִׁי
חֲכִימֵי לִבִּי יִמְרֹן לִי
וְגַבְרָה חֲכִימָא וְקַבֵּל
מִנִּי : לֹא אִיּוֹב לֹא
בְּמִנְדַּעַת יִמְלֵל וּפְתַגְמוֹי
לֹא בְּשִׁבְלָא : לֹא צְבִינָא
דִּיהִתְבַּחַר אִיּוֹב עַד
עַלְמִין מְטוֹל הַיּוֹבְקָא
בְּאֲנָשִׁי שְׂקָרָא : לֹא אָרוֹם

ר ש"י

ולהצין בדבריך חתה הורני. וזה חון פעלתי לא חוסין: (לג) המעמך
ישלמנה כי מאסת וגו'. כך אמר אליהו. לא חוסין המעמך היה לו להקצ"ה
להימלך בפירעון שלומין ממך. כי מאסת לחמר. מאסת לא לעולם
אחיה (לעיל ג'). יתר ידו ויזלעני (לעיל ו'). סבור חתה שיגבה ממך
לפי דעתך ורצונך. וחתה תבחר השלומין ולא חני. במקום הקצ"ה דבר
אליהו. בתמיה: (לד) אנשי לבב יאמרו לי. כי איוב לא בדעת ידבר:
(לו) חני יבחן. חני חתה הקצ"ה חז לכל. הלואי יבחן איוב עד כלת.
למען תהיה חסונה לחנשי חון. ואף לבני חרם דבר הכתוב כן. חני
דבר גדול וגומר (מלכים ז' ט') (ד"ח) חני. כמו ותפר האביונה
(קהלת י"ז) ל' רצון. כך חנרו מנחם וכן פתרונו חני יבחן איוב עד כלת.

הרמב"ן

(לג) המעמך ישלמנה, כמו ותהי משכורתך שלימה, או כענין לא היתה מהמלך,
יאמר לחיוב האם משלך או בעלמך ישלם האל רעה או טובה: כי מאסת בתוכחתו
לאשר שלא היית ראוי לגמול הזה, הלא חתה בעלמך תבחר במשפט אשר עשה בך
האל, לא זר זולתך: ולא חני, שאני מדריק אותך, ירצה לומר לו שהיו ייסוריו
לטובתו ולזכותו, והיה ראוי לבחור בהם כאשר יבחר בחיים, כי האל היודע סודם
לטובה יביא אותם: ומה ידעת, להשיב על כל דברי לסתור אותם: דבר, כאשר
אמר לו בדראשונה, אם תוכל השיבני. זה פשט הכתוב טוב ויפה על דעת המפרשים.
ועל דרך החמת יהיה יותר נאות ללשון כי יאמר יבוא העת שחתה תבחר בזה,
ותחמר לאל שיביא עליך כהנה וכהנה לפדות נפשך מעבור בלחת ומיחך בלור
תראה: ומה ידעת דבר, כי דבר חני חומר לך איך להשיב עליו בשום פנים:

(לד) אנשי לבב יאמרו לי, כי משקול הדעת ידעו שחל לא יעוות משפט: וגבר
חכם שומע לי, לדברי כי ידע וינין כי נחמה גדולה דברתי ומירלתי קושיותיו
של איוב: (לו) אבי יבחן איוב עד כלת, חתה ה' חנינו יבחן חת איוב עד כלת
לעינינו שיגלה משפטו ויבחנו דבריו, על חסונות חנשי חון אשר ישיב עלינו. כי
באנשי חון כמו כי עם חנשי חון אשר חרם לסדרה היו לו חסונות אלה. ועל דרך

הלמה

הַרְגוּם

יוֹסֵף עַל כּוֹרְחַנְיָה מֶרַד
בִּינְיָא כְּסָפֶק וּמִסְגִּי
סִימְרוֹי קָדָם אֱלֹהָא :

לוּ כִּי יוֹסֵף עַל חַטָּאתוֹ פָּשַׁע
בִּינֵינוּ יִסְפֹּק
וַיִּרְבַּ אֲמָרָיו לְאֵל :

ר ש " ז

רְלוּנֵי וּמֵאֵיִי שִׁיבְחָן חֵיוֹב עַד נִלְחַ. (ס"ח"א): (לז) יִסְפֹּק. לְשׁוֹן רוֹב
דְּבָרִים וְהִרְמַת קוֹל: צִינֵינוּ יִסְפֹּק. הוּא אֹמֵר מֵה לָנוּ וּלְדְבָרָיו. חֶף
חֲמַנְס שְׂגִיתִי חֲחִי חֲלִין (לעיל י"ט). וְחֵינוּ יוֹדַע שְׁחֵנוּ נַעֲנָשִׁים וּמִסְפִּיק
לָנוּ עוֹנוֹת עַל שְׁחֵנוּ שׁוֹמְעִים. כִּךְ מִפּוֹרֵשׁ צוֹיִקְרַת רַבָּה:

הַרְמַב"ן

הַאֲמַת פִּירוּשׁוֹ צָרוּר הוּא: (לז) כִּי יוֹסֵף עַל חַטָּאתוֹ, הַרְאָשׁוֹן עִתָּה: פֶּשַׁע,
כִּי בִין כּוֹלְנוּ יִסְפִּיק וַיִּגְדִּיל אֲמָרִים יוֹתֵר מֵדָאִי וַיִּרְאֵה גַם דְּבָרָיו לִפְנֵי הָאֵל, וְלִדְעִיתִי
יִסְפִּיק זֶה מִן הַלְשׁוֹן הַיְדוּעַ דְּדְבָרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל סִפְק חֲשַׁבָה סִפְק אִינָה חֲשִׁיבָה,
וַיֹּאמֶר כִּי יִסְפֹּק עֲלֵיכֶם אֲמוֹנַת הָאֱלֹהִים:

תּוֹבַחַת חַיִּים

ל"ד (י) לִכְן חֲנָשִׁי לִבִּי וְכו' חֲלִילָה לֹא עָרַשְׁע, אֲחֵר חֲלִילָה לֹא, לְרַמּוֹ
עַל שֶׁהוּא צַעַל הַיְכוּלַת הַגְּמוּר, כִּי אֵל מוֹרֵה עַל הַיְכוּלַת, כְּמוֹ יֵשׁ לְחַל יָדִי,
וְאַחַר שִׁישׁ לוֹ יְכוּלַת גְּמוּר לֹא יַעֲשֶׂה עוֹל וְרַשָּׁע, שֶׁלֹּא לִיסֵר עוֹשֵׂי רַשָּׁעָה,
גַּם חֵי אֲפֶסֶר שֶׁלֹּא יִשְׁגִּיחַ בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו, לְגַמּוֹל אֶת הַלְדִּיק טוֹב, מֵלֵד שֶׁלֹּא
יִסְפִּיק לְתַח צְרִיבָהּ, שֶׁהוּא שְׂדֵי שִׁישׁ דִּי בְּמִלְחָמוֹת, לְהַשְׁפִּיעַ עַל כָּל דְּבַר
חֲכָלִית שְׁלִימוֹתוֹ, וְאַחַר שֶׁהוּא מִסְפִּיק לְתַח לְכָל אֲחַד חֶקְוֹ אִם לֹא יַעֲשֶׂה
כֵּן, הִיָּה זֶה עוֹל, וְזֶהוּ אֲחֵר וְשְׂדֵי מַעוֹל, וְאַחַר

(י"ח) כִּי פִעַל אֲדָם יִשְׁלַם לוֹ, לְרַמּוֹ עַל הַגְּמוּל הַטוֹב, וּבְאִזְרוֹחַ אִישׁ יִמְצִיחוֹ,
לְרַמּוֹ עַל הַעוֹנֵשׁ הַמְּגִיעַ אֶל הַרַשָּׁע, וְחֵזֵר עוֹד לְחֹזֶק דְּבָרָיו בְּטַעֲנוֹת הַיְכוּלַת,
(י"ג) אֶף אֲמַנָּם וְכו', רַלָּה לֹמֵר שֶׁאַחַר שֶׁהִיָּה הָאֵל יִתְצַרֵּךְ צַעַל הַיְכוּלַת
הַגְּמוּר, הַנְּרַמּוֹ בְּמִלַת אֵל, זֶהוּא מִסְפִּיק לְתַח לְכָל נִמְלֵחַ הַשְׁלִימוֹת שֶׁאֲפֶסֶר
לוֹ, וְזֶהוּא הַנְּרַמּוֹ צוֹלַח שְׂדֵי, וְזֶה צִלְתִּי אֲפֶסֶר אִם לֹא בְּהִיוֹתוֹ מִשְׁגִּיחַ
צְפִרְטֵי מַעֲשֵׂי בְנֵי אֲדָם, כְּדִי שִׁוְשֵׁלֵם לְכָל אֲחַד כַּפְעֵלוֹ, וַיִּמְצִיחוֹ כַּפִּי
דְּרַבּוֹ, וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן לְשֵׁלֵם אֶל הַרַשָּׁע כַּפִּי רַשָּׁעוֹ, יִהְיֶה זֶה רַשָּׁע וְהָאֵל
לֹא יִרְשִׁיעַ, וְאִם לֹא יִמְצִיחַ אֵל הַלְדִּיק טוֹב כַּפִּי דְּרַבּוֹ יִהְיֶה זֶה עוֹת
מִשְׁפֵּט, וְשְׂדֵי לֹא יַעוֹת מִשְׁפֵּט, רַלְוִי א"כ שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהוּא יִתְצַרֵּךְ מִשְׁגִּיחַ
בְּמַעֲשֵׂה בְנֵי אֲדָם לְתַח לְאִישׁ כְּדִרְכּוֹ. (וַיִּהְיֶה ר"י חֲלָבוֹ):

(כ"ג) כִּי לֹא עַל אִישׁ וְכו', פִּירֵשׁ רַח"פ, כִּי הַשֵּׁם יִתְצַרֵּךְ לֹא יִשִּׁים עַל הָאִישׁ
לְהַכְרִיחוֹ עוֹד מִמֵּה שִׁיָּהִי' בְּנַחֲרִיתוֹ לַעֲשׂוֹת לְהַלּוֹךְ חֲלָא בְּמִשְׁפֵּט, ר"ל שֶׁהַשֵּׁם
לֹא יִכְרִיחַ אֶת הָאֲדָם לְלַכֵּת בְּדַרְכֵי הָאֵל בְּמִשְׁפֵּט וּצְלָדֶק, כִּי יִנְיַחְהוּ הַשֵּׁם
לְנַחֲרִית הַשֵּׁם לַעֲשׂוֹתוֹ, עַל דְּרַךְ אֲמָרֵם ז"ל הַכֵּל צִדִּי שְׁמַיִם חוּץ מִירְחַת

שְׁמַיִם

שמים, והחורה חמרה מה ה' חלקיך שאל מעמך, (ויחורגם בל"ח דען
 ער לעגט ניאמאנדען. איינען צוואנג אויף אין דעו עוויגען רעכטע צו
 טרעטען):

(ג) המעמד ישלמנה, פי' הרמז"ן, יאמר לחיוב האם משלך או בעלתך
 ישלם החל רעה או טובה, כי מאסת בתוכחתו לאמר שלח היית ראוי
 לגמול הזה, הלא אסה עלמך תנחר במשפט, אשר עשה בך החל לא זר
 זולתך: ולא חני, שאני מלדיק תוחד, ירלה לאמר לו שהיו ייסוריו לטובתו
 ולזכותו, והיה ראוי לנחר בהם כאשר ינחר בחיים, כי הא' היודע סודם
 לטובה יציל תוחדם:

עקר המענה הזה והעולה ממנו, יש בו תשובות רבות לדברי חיוב,
 ויחלק לחמשה דרושים, ראשון, שחליהות הודיע לחיוב שהיה חוטא גסור
 במה שנראה מדבריו, שהיה חושב כי לאדם הנגוע ומוכה במכות לא
 יועילהו להכלל מן הפורענות, חף כי ילך בדרכי ה' כמו שאמר בזה המענה,
 כי אמר לא יסכון גבר צרותו עם חלקים, והדבר הזה חטא גמור ומפורסם
 לכל בעל שכל מחמין בחל ליחס חליו עול כזה, שהשם לא יקבל בעלי תשובה
 להילים מהמקרים במדת רחמי הגזרים. שני, שמי שיחטא ברעות הזרות
 והכחצות נגד השם, הוא חטא יותר גדול ממי שיחטא במעשים החמריים,
 להיות השכל נכבד מהחומר, ולזה היה די להיות חטאו של חיוב רב ועלום
 וראוי לפורענות גדולה, כמו שהזכיר בזה איהוא, ואמר האמר למלך בליעל
 וכו'. שלישי, בחור הראשון, שמי שיחטא במחשבה הזאת הכחצת שהיה
 חושב חיוב שעשיית הטוב לא יועיל למי שהוא נגוע ומוכה, יתחייב ממנה
 צטול השלימות האנושי, וצטול סדור המדיני ותקומו, כי אם יהיה הדבר
 ברעת חיוב שלא יועיל עשיית הטוב לאדם, הנה האיש הנגוע והמוכה,
 יצרח מעשיית הטובות וינחר ברעות, ויצטל מהשחדל להגיע אל השחרות,
 ויפסד הסדור המדיני. וזה המענה הודיע חליהות לחיוב הספק, כי
 ההלכה האנושית תשלם וחגיע להדבק בדרכי השם ולהתצונן בו ויגיע אל
 השחרות ותמשוך מזה התקון המדיני קלחם בקלחם. רביעי, מה שביאר
 חליהות בחיוב שהשם משגיח ויודע כל, כי להיותו השם עשה כל וצורח כל
 ויודע הכל, באמרו לכן יכיר מענדיהם, שראוי להחמין בהכרח שהוא
 משגיח, לפי שמי שצרח השכל, ונפח באפינו נשמת חיים הנמשכת ממנו,
 ראוי שידע אותו וסבותיו, אם מלך הידיעה במינים, או באישים לכל
 במלא ונמלא, ולכן יתחייב מזה שלא יוחס אליו על בשום נד מן הלודים,
 וחף בהגיע הטובה לרשעים והרעה ללדיקים, רק כי לקולר דעתינו נסכל
 ונחטא בזה, ולא נדעהו לפי שיש הבדל בין הטוב והרע המגיע מלך האקים
 בפרעות ההשגחה לטוב והרע שיגיע לאדם מלך התולדת והמערכת, אשר
 זה לא ינינהו כל אדם. חמישי, שאם היה הדבר כדברי חיוב, שיחפץ
 השם בהגעת הרעות בשפנים שכבר היה משחית המין והאישים יחדיו,
 או העולם כולו בכללו, באמרו אם ישים חליו לנו רוחו ונשמתו וכו' יגוע
 כל אשר יחדיו, אבל הדבר הוא בהפך שהשם יתברך חפץ בקיום המליחות

בכללו

בכללו ובפרטיו, והנחירה וההטחלות עם הגרמים השמימיים סנה
 בהגעת הטובות והרעות, שהכל בחכמת חלקים תהיה, ולא נבין אותה
 בחלת העיון. (מרח"פ):

איוב לה.

הרגום

א ויען אליהו ויאמר :
 ב הזאת חשבת למשפט
 אמרת צדקי מאל :
 ג כיתאמר מה יסכן לך
 מה אעיל מחטאתי :

א ואתיב אליהו ואמר :
 ב הלא חשבתא לדינא
 ס' ל' א דכית מן
 אלהא : נ ארום הימר
 מה יהני לך מה צרוך
 אית מן סורחני : ד אגא

מענה אליהוא :

לה (ב) הזאת חשבת למשפט. שהוא משפט הנריות כנגד יוגרס.
 אשר אמרת לדקי מאל: (ג) כי תאמר מה יסכן לך. דרכי יושר ומה

הרמב"ן

לה (א) ויען אליהוא: (ב) הזאת חשבת למשפט, ענין המענה הזה כי
 אליהוא יחזור ויאשים אותו פעם אחר פעם על אמרו שהוא לדיק מאלהים, כי
 זה הדעת היה לאיוב גמר דעתו והסכמתו שהוא לדיק ותלאתיו על לא קמס,
 רק פעם יאמר שהאל יזק לו לדעת כאילו יקשבהו לאיוב לו ותפשו על זה במענה
 הראשון, ופעם יאמר כי אין השגחה לאל באישי השפלים, ותפשו על זה במענה
 השני כאשר פירשתי. ועוד יאמר איוב דרך תלונה אם חטא האדם למה יתראה
 לו האל ומה יוכל לעשות, וכוונתו לאמר כי אין החטא מזיק לאל, ולא הזכות
 מועיל לו, ואיננו חפץ בתשובה, שהרי איוב שונג ומודה ועוזב וחפץ ליראה את
 השם ולא שוה לו, אם כן במה יתראה לו ומה יוכל האדם להיעיב לאל, ודעתו
 לאמר כי על כן לא יגמול טוב על הדרך ולא רע על הרשע, וגם בזה יראה
 לנצל השמירה ועדין לא תירץ זה בניחור, זהו שאמר לו אליהוא עתה כי תאמר
 מה יסכן לך מה אועיל מקטאתי, ותאמר לו עתה אני אשיבך מלין ואת רעידך,
 כי גם הם אמרו ככה, כאשר אמר אליפו גדולם הלאל יסכן גבר, ואמר החפץ
 לשדי כי תדרך ואם בלע כי תתס דרכיך, על כן יאמר להם אליהוא הנה כולכם
 מודים שאין החטא מזיק לאל, ולא הדרך או התשובה מן החטא מועילים לו,
 והנה כולכם טעיתם, כי אתה איוב ילא לך מזה בטול השמירה ולדרך מאל,
 בעבור כי לא ידעת לך קטא, וקנירוך ישפטוך ברשע גמור מכוז בהלדיקך עלמך,
 ועוד יגזרו עליך שאם היית בעל תשובה מקטאיך לא יריע לך, כאשר אמר לו
 במענה אם תשוב עד שדי תבנה. והנה הוא משיב לכולם עתה כי אמת הדבר,
 שאין החטא מזיק או מועיל לאל, אבל לעונת הנבראים ליה והזהיר אך יענישולא
 יקבל חפלת הליעק אליו החפץ ליראה את השם מפני העשוקים אשר עשה להם
 הרעה והוא אינו יודע בה, ועל כן לא ישיב אותה ולא יתבונן במשפטו, יראה
 לאמר כי איוב לא יכזב בדרךך חכך ה' הדרך, וזהו ענין המענה למתבונן בו.
 וזה פירוש פרע הפסוקים. הזאת חשבת למשפט, יאמר הזאת חשבת לגזר

דין

תרגום

אֲתִבִּינָהּ מִלֵּא וְיֵה
 חֲבָרִיךָ עִמָּךְ : ה' אֶסְתַּכֵּל
 לְשִׁמְיָא וְחִמִּי וְאֶסְתַּכִּי
 שְׁחֻקָא דְאַתְנַבְרוּ מִנֶּךָ :
 אֵין חֲבָתָא מַה תַּעֲבִיד
 בֵּיה וּסְגִיעֵי כְרוּךְ מָה
 תַּעֲבִיד לֵיה : וְאֵין זְכוּת
 מַה תִּיהֵב לֵיה אוּ מַה
 מִן אִידָךְ יִקְבֵּל : ה' לְגַבְר
 דְרִשִׁיעָא דְכֶסֶף חִיּוּבָךְ
 וְלִבְר נָשׁ דְכָיָא צְדָקָתָךְ :

ד אֲנִי אֲשִׁיבָהּ מִלֵּין
 וְאֶת־רַעִיָה עִמָּךְ :
 ה הִבֵּט שָׁמַיִם וְרָאָה
 וְשׁוּר שְׁחָקִים נָבְהוּ מִמָּךְ :
 ו אֶסְחָטָאתָ מֵהִתְפַּעֵל-בּוֹ
 וְרַבּוֹ פִּשְׁעֶיךָ מֵהִתְעַשְׂה-לוֹ :
 ז אֶבְצֵרְקָתָ מֵהִתְתַּן-לוֹ
 א אֶמְהַמִּידָךְ יִקָּח :
 ח לְאִישׁ כְּמוֹךָ רִשְׁעָה
 וּלְבָן-אָדָם צְדָקָתָךְ :

ר ש י

חועיל בצדקתי יותר מחטאתי : (ד) ואת רעיד עמך . שסתקו על דברייך :
 (ה) הצט שמים . ואחרי שהוא גבוה ואתה כמוך ואין לו תועלת ברשעך
 ולדקך למה תתפאר אליו בצדקך : (ח) לאיש אשר כמוך . יוכל ויועיל

הרמב"ן

דין וראיה שאתה לדיק מן האל, בעבור (ג) כי תאמר לו מה יסכן לך, כלומר מה יהנה
 לך : ומה אועיל מחטאתי, שאעשה לפניך על חטאתי ותסלח לי, מ"ס מחטאתי כטו
 על חטאתי, וכן מחטאתו ונסלח לו (ויקרא ד' כ"ו), וכ"א התרגום מה יהנה לך מה
 לדיק אית מן סודתני, וזה ממה שאמר איוב חטאתי מה אפעל לך נולד האדם,
 שביאורו מה אפעל ואעשה לך ותכפר לי על עוונתי . ויתכן שיהיה פירוש נולד
 האדם כענין נולד תאנה יאכל פריה, ושומרי הגנות שיקראו נולדים, יאמר מה
 אפעל ואעשה לטובתך ותהיה נולד האדם ושומרו : (ה) הבט שמים וראה, יאמר
 האמת הוא נראה לעינינו, כי האל עליון נורא ונשגב שוכן מרום ואין ביד האדם
 לעשות עמו דבר מעיל, ולא חטא מזיק לו בעצמו יתברך ואין ילטרך תשלומין
 עליו, ואם ילדיק אין ביד האדם דבר הראוי שיתן לאל ולא יקח הוא מידו כלום,
 כענין ארעב לא אומר לך וגו', ולא יבחר בצדק וימאס בחטא רק לטובת האדם,
 וכי הוא קומל על מעשה ידיו, כמו שנא בפסוק הנא אחרי כן . והנה לטובתם
 יבחר וילוו ויזהיר ויעניש עליו, וכל שכן שלא יעוות משפטו לדעת ולא יסיר אומו
 מבלי השגחה, ואלה טענות טובות אחרי שפירש לו כי משפט האל אמת ונכון,
 והלדיק ורע לו דין ומשפט והרשע וטוב לו גם כן משפט ולדק, וכן יודיע לו שאין
 לדיקו ויפלו בתשובה לעשות רצון אלהיו מונעים ממנו ייסוריו נקו המשפט, ואיוב
 הודה אליו זה, אבל מתחלה גם איוב היה מודה שאין החטא והלדיק מועיל לו
 מזיק לאל וגם לא לאדם, כפי חלונתו והמענה אשר יטעון עליו אליהוא :
 (ח) לאיש כמוך, הוא רשעך : ולבן אדם, כמוך לדיקתך, יאמר שלא יקרא
 הרע רשע, רק בשביל איש כמוך, כי יזיק לו, והלדיקה תקרא טוב בעבור בן אדם
 שתועיל לו, כי לטובת הנכראים נלטוו להתנהג ביושר ונמשפט : (ט) מרוב
 עשוקים

ט מִרֹב עֲשׂוּקִים יִזְעִיקוּ
 יִשׁוּעוּ מִזְרוּע רָבִים :
 י וְלֹא אָמַר אִיָּה אֵלֹהֵי עֲשִׂי
 נֹזֵן זְמֵרוֹת בַּלַּיְלָה :
 יא מִלִּפְנֵי מִבְּהֵמוֹת אֶרֶץ
 וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם יַחֲכִמְנוּ :
 יב שָׁם יִצְעֲקוּ וְלֹא יֵעָנֶה
 מִפְּנֵי גְאוֹן רַעִים :

ב מִסּוּגְעֵי מְלוֹמִין
 מִקְבֵּלִין יִבְעוּן מִהֶקּוֹף
 אֲדָרַע דּוֹרְבָנָא : י וְלֹא
 אָמַר הֵאֵן אֵלֹהֵי א
 דְעַבְדֵי דְמִסְרִין אֲנִי
 מְרוֹמָא קְדָמוּי הַוְשִׁבְתָּן
 בַּלַּיְלָא : יא דְמֵאֲרָף
 יִהְיֶה מִבְּעִירֵי אֶרֶץ
 וּמֵעוֹפֵי דְשָׁמַיָא
 יַחֲכִמְנָא : יב מִן
 וְקִבְרִין וְלֹא אֲעִנִי מִן
 קְדָם גִּיּוֹתָנוּהָ א
 דְבִישָׂא : יג בְּרַם שִׁקְרָא

ר ש י

רשעך ולדקתך. ראה רשעים רבים אשר: (ט) מרוב עשוקים. שהם עושקים: יזעיקו. את הנריות לפניו: וישועו. העניים מזרוע רבים העושקים אותם: (י) ולא אמר. הרשע איה חלוא עושי לירח מפניו: נותן זמירות. כמו כרמך לא תזמור (ויקרא כ"ה) שמכרית את הרשעים בלילה כגון אמרפל וחזיריו. ומלרים. וסנחרב: (יא) מלפנו. מלמדנו חכמה יותר מנהמות כלומר חשבנו וגדלנו מנהמות ומעוף. וראה אשר סם לוועקים העניים מפני גאון העושקים אותם והוא אינו עונה:

הרמב"ן

עשוקים יזעיקו, אותם העושים להם הרשע: וישועו, מזרוע גדולים המושלים בהם, מזה יעשה האל משפט באדם, לא מפני שהזיק לו הקטא. ומקרא קלר הוא כי בענין המשפט ידברו, ויתכן שהוא קבור עם כסוק אם קטאת מה תפעל בו, ויאמר כי מרוב עשוקים יזעיקו, יפעלו בו הרשעים ויהיה להם הקטא מאשר ישועו לפניו מזרוע רבים יעשו לו פשע, אם כן הכל לטובת הנבראים ולחמלת הנורא עליהם: (י) ולא אמר איה חלוא עושי, יאמר כי המשפט יעשה ברשעים מפני לעקת העשוקים ויחמול האל עליהם, וגם מפני שהרשעים לא נהגו בו כבוד ומורא ולא אמר איה חלוא העושה את שנינו, כדרך הלא בנטן עושני עשהו על כן מלת עושי, או שהוא לשון העושה אותי עשייה, כדרך הוא עשך ויכוונך. והמפרשים יאמרו שהוא לשון כבוד, וכן ישמח ישראל בעשיו: נותן זמירות בלילה שנתן לפניו בלילה זמירות לשבת ולהודות לו כענין הללוהו כל כוכבי אור, או כענין כי אראה שטיך מעשה אלצעותיך וגו', והענין לאמר כי האל עשה שיתנו זמירות בלילה לפניו ולילה כיום יאיר כחשכה באורה, לא שיעשו הרשעים קמם בלילה, רק שידרו ויאמרו כי האל עשאם ויודע מעשיהם, והוא תקן לילה ויום ורואה כל הנעשה בהם: (יא) מלפנו מנהמות ארץ, יאמר כי האל למד אותנו לדעת אותן ולהתחכם במעשיו יותר מן הנהמות, ועל כן לא ירלה שנרע אחד את חזירו, כאשר שם בענע הנהמות לטרוף אחת את חנרתה, ונעוף השמים לדרום וללוד את מינס, כי לא ידעו ולא יכירו בוראם, ולכן לא יקפיד על מעבדיהם, ומפני שהיה איוב מדמה אדם בדגיו הים והנהמות בהסרת ההשגחה אמר זה המאמר לפרש טעם השמירה בפרטית, מפני שאנקנו מכירים את בוראנו ומתקבמים

תרגום

לא ישמע אלהא וְשַׁדִּי
 לא יספנה: יהי להוד
 ארום תיכר לא יספנה
 ארין קדמוי ותורין
 ליה: סי יכרון ארום
 פאלו לא הוה אסער
 רוגזיה ולא ידע לאפוש
 לחדא: סי ואיוב למה

י אַךְ-שׁוֹא לֹא-יִשְׁמַע יְיָ
 וְשַׁדִּי לֹא יִשְׁוֹרְנָה:

י אַךְ בִּי-תֹאמֶר לֹא תִשְׁוֹרְנֵנוּ
 דִּין לְפָנָיו וְתִחֹלֵל לוֹ:

טו וְעַתָּה בִּי-אֵין פֶּקֶד אִפּוֹ
 וְלֹא-יָדַע בַּפֶּשַׁ מָאֵד:

ר ש"י

(יג) אך שוא לא ישמע. מיד: ולא ישורנה. להנקם מיד. חלח מאריך
 חפו: (יד) אך כי תאמר. כ"ס חתה שאין לעקתך בזה כי חס על ידו
 וחתה תאמר ותזעק על אשר לא תשורנה להתוכח עמו. כלומר חותם
 הקובלים ולועקים אינו ממהר לענותם וחתה תזעק שלא תשורנו: דין
 לפניו. (דברך סח"ח) בכל מקום שהוא: ותחולל. וקוה לתנחומין:
 (טו) ועתה. דע לך כי אין היא פקדת (חפו) זאת עליך. אינו כלום
 לפי רוב עוונותיך. ולא ידע בפש. מאד. רוב חטאך התנהג הצורח
 כאילו לא ידעם: בפש. לשון רוב כמופשתם (מלכים ג') וכמו כי תפשו
 וגו' (ירמיה ג') כי פשה הנגע (ויקרא י"ג): יכביר. לשון מאוד:

ה ר מ ב"ן

ומתחכמים במעשיו ונוהרים באזהרותיו: (יז) שם יזעקו ולא יענה, יאמר כי
 במקום אשר העשוקים יזעקו וישמע אלהים את נאקתם, שם יזעקו
 עושקיהם ולא יענה אותם, מפני גאון רעים, שלא נתנו כבוד לבוראם לאמר
 איה אלוה עושי, כי האל ישמע שועת העשוקים ולא יאנה בלעקת העשוקים
 כי תבא עליהם לרה, כי שוא לא ישמע אל ולא ישורנה, כי לעקתם שוא היא
 ועל קנס ישועו, כי כדרכם יעשה להם וכמעשיהם יגמול אותם. ויתכן על דרך
 האמת, כי שם יזעקו במקום אשר יזעקו כטעם שפירש להם, ומפני גאון רעים
 שיחגאו במעשיהם הרעים, ופושעים אף על פי שלועקים ושואלים לה' בלעקתם
 אינם נשמעים ואין עונה עליהם ה': (יד) אך כי תאמר לא תשורנו, כמו אף כי
 אנכי אעננו, ואף כי אקרו מותי, יאמר לאיוב, האל ישמע לעקת העשוקים
 ויעשה משפט ברשעים עם גאונם ולא ישמע בתפלת שוא אשר יזעקו לפניו הרשעים
 בעשותו זהם משפט, כל שכן שתאמר חתה לאל לא תראה השוא ולא תדע בו,
 כי על כן יהיה רשע וטוב לו כאשר אמרת פעמים רבות: דין לפניו, משפט יש
 לפניו ותלפה אליו כי בוא יבוא על כל פנים: ותחולל לו, מלשון תוקלת, ולו
 כנו לאל, וכן דוס לה' והתחולל לו. והמפרשים אמרו אף ע"פ שתאמר בלבך
 ותחשוב שלא תשורנו לאל שאין לך יכולת לראותו, כי לא יראה האדם וחי, השפט
 לפניו ותסבול החיל בשבילו, והנכון בעיני כאשר אמרתי כי יאשים אותו על שיאמר
 לאל שלא ישור ויראה השוא, ופירוש דין לפניו ותחולל לו כי משפט לפניו ויפחד
 איוב ממנו ויאקזבו חיל כיולדה בעבורו: (טו) ועתה כי אין, כי עדיין אין ומעט
 פקד האל חפו עליו: ולא ידע בפש, ולא ידע איוב ברבו אשר עוד ירבה האל מאד
 האף והקמה כפי חטאיו, על כן ידאג מן פורענות ואיוב יסבול על זה לאליהוא
 ולא

טו וְאִיּוֹב הֶבֶל יִפְצֶה-פִּיהוּ
בְּבִלְיַדְעַת מְלִין יִכְבֵּר:

קָצִי פּוֹמֵיָה מְדַלִּית
מְנַדְעָא מְלִיא יִסְגִי:

הַרְמַב"ן

זלא ישתוק לחניריו, מפני שהוא לדיק בעיניו ולא חטא וירשיע במשפט האל כאשר פירשתי: (טו) ואיוב הנל יפלה פיהו, כשאמר כי האל יעות משפט ומנלי דעתו האמת, ירנה מלין לאמר תלונות רבות, הם אשר הזכיר אליהוא והאשים אותו עליהם בשלשה המענים הנזכרים:

תּוֹכַחַת חַיִּים

לֵה (יא) מלפנו מזהמות, ר"ל שהשם יתנרך רמו לנו חכמה ודעת ותרבות ומעשים טובים אף מזהמות ארץ ומעוף השמים, ע"ד אמרו לך אל נמלה עלל וכו', וכבר אמרו החכמים מוסרים רבים בטבע בעלי חיים, כגון הנריחה מהגזל והזריזות מהנמלה, והלניעות מהגמלים, והנקייות מהכלב והחתול. והתאחדות שתי היונים יחדיו, והחסידות מן החסידה, וקבורת המתים מהדג הד"ולפין בלע"ז וזולתם מחלו:

(טו) ועתה בי, אמר אליהוא על הרעות הנופלות והמגיעות שהאדם לועק עליהם, אמר כי עתה לאין ומעט מלער הוא מה שפקד השם אפו על איוב במכות האלה, כי מעטים הם, בערך מה שראוי בדעותיו הכוזבות נגד השם, ולא ידע צפס, ר"ל שאיוב לא ידע צפס וברצויו חטאו העלום מאוד: ועקר המענה הזה יסוב על שלשה דרושים, אחד, צמה שהשיב אליהוא לאיוב צמה שטען כבר על זה שהיה איוב אומר שעשיות הטובות לא יועילו להליל האדם מן המקריים כמו שאמר, כי תאמר מה יתבון לך ומה אועיל מחטאתי, השיבו אליהוא בזה, כי הדבר הזה נמנע מלהחמין, כי מי שנרח שמים ושחקים צרוב המלצ והסדר עם החמדת התיקון והיושר אשר ממנו יתחייב קשר המליחות התחזון שראוי שהפועל ההוא ידע הפרטים הנמשכים ממנו ידיעה פרטית, ולזה אמר הצט שמים ורחם ושור שחקים וכו', ומי שיתקרצ חליו, ינלל מן המקריים, ומי שיתרחק ממנו יעוחד אל המקריים. שני, צמה שהשיב אליהוא חסובה על מה שטען איוב, במשך הללחת הרשעים זמן ארוך ויזיקו לרבים אחרים שהיא עול בחוק הש"י שלא ישמע לקול העשוקים, הגה השיב צמה המענה שהדבר הזה איננו עול בשום צד, יען כי עשיית הטוב ועשיית העול לא יועיל ולא יזיק לש"י בשום צד, כמו שאמר אם לרקת מה תתן לו, אם חטאת מה תפעל בו וכו', רק מה סיניח השם להזיק לאנשים ע"י רשעים יהיה בעבור עוונתם אח השם, ולא אמר חיה חלום עושי וכו', וצמה יוסר הספק הגדול, על מה שיאריך הרשע בהללחתו, ומדוע יזיקו לזולתם הראויים לעונש.

שלישי

שלישי, צמה שטען חיוז ברעות הנופלות בחישי האדם על כל פנים שלח כסדר, הנה השיב אליהוא, שהרעות הנופלות חף כי יהיו רעות שהם מעטי המליחות, בערך רבוי הטובות המגיעות והנחללות מחת המצטן השמים, וזה מצוהר מפירוט הפסוק, ועתה כי חין פקוד חפו, ר"ל כמו חין ולא דבר מה שפקד השם חפו ושצט זעמו בשפלים, בערך מה שלא ידע חיוז ולא הנחין צרוז ונפש מאד, מהטובה הנובעת בשלם כמו שזכרנו.

איוב לו.

תרגום

א ויִסַּף אֱלִיהוּא וַיֹּאמֶר :
 ב כִּתְרִי לִי זַעִיר וְאַחֻזָּךְ
 בִּי-עוֹד לְאֵלֹהֵי מַלְיָם :
 ג אֲשַׁא דְעִי לְמִרְחֹק
 וְלַפְעָלִי אֶתֶן-צְדָק :

א וַאֲוִסִּיף אֱלִיהוּא וַאֲמַר :
 ב אֶמְתֵּן לִי צְבָחָךְ
 וְאַחֻזָּךְ אֶרְוֶם הַטֹּב
 לְאֵלֹהֵי מַלְיָא : : אֲמַוֵּל
 מִנְדַעִי מִן רְחִיק וְלַעֲבָד
 יְהִי אֶתֶן צְדָקָתָא :

ר ש"י

לן (א) ויוסף אליהוא. רחיתי בטעמי רבי משה הדרשן שלפיכך אמר ג' מענים כנגד ג' ריעי חיוז. וזה רביעי. לפיכך נקרא חוספת: (ב) כתר לי זעיר ואחוזך. כולו ל' חרמי היא החל לי מעט ואגידך. כתר לשון הוחל. כאשר תירגם יונתן ולתורתו חיים יתלו (ישעיה מ"ב) יכתרון:

הרמב"ן

לן (א) ויוסף אליהוא ויאמר: (ב) כתר לי זעיר ואחוזך, במענה הזה לא יוסף אליהוא לתפוש על חיוז דבר שכבר האשים אותו עד די בשלשת מעניו בכל אחד בדבר ידוע כמו שפירשתי, רק עתה יוסף אליהוא לבוא בדרך החנינים שיספר בשבט האל ובשמירתו לעולם, ויאמר כי אחר שהוא שומר עולמו ומשגיח עליו תמיד, על רוממותו ומעלתו ושהוא רם ונשא יתברך אי אפשר להאמין בהסרת ההשגחה מן חישי השפלים מפני מעלתו ושפלות האדם, כי התחמונים בעבור האדם נבראו כי חין נכס מכיר נוראו זולתו, ואם כן כל השגת האל ושמירתו למיני השפלים בעבור האדם הוא ואיך לא ישגיח עליו, ויאמר אליהוא עוד כי מלבד הטעם שפירש אשר הוא מספיק לכל אדם מתורץ קושיותיו של חיוז, יש לנו לתת לך ליוזר הכל בראותינו אותו מלך גדול שופט לך ומשגיח ושומר הכל ב"ה: כתר לי זעיר ואחוזך, התרגום אמר אמתין לי ליבקר ואחוייך, וכן דעת המפרשים, וכמוהו בחרו את בנימן, כי המתינו להם עד שיכלאו ורדפו אתריהם, כמו שכתבו ונתקנוכו מן העיר, ומלאו לו קברים כי יונתן בן עוזיא תרגם ולתורתו חיים ייקלון יכתרון, וכן וזרועי ייקלון יכתרון, רק ראב"ע פירש כתר לי, שים כתר וכבוד מעט ושמע לי, וכתרו לשון סניב, כי כתר ועטרה קרונים בענין, ומלאנו שוטרים את דוד, וכן רשע מכתיר את הכריק: (ג) אשא דעי למרחוק, יאמר כי מלבד הטעם המספיק שפירש ישא דעו לנעלם לדבר שהוא רחוק רחוק מי ידענו ועמוק מי ימלאנו ויתן

ד כִּי־אֲמַנֶם לֹא־שָׁקַר מְלִי
 הַמִּים דְּעוֹת עֶמֶךָ:
 ה הַקָּיִל כְּבִיר וְלֹא יִמָּאֵס
 כְּבִיר כַּח לֵב:
 ו לֹא־יִחִיֶּה רָשָׁע
 וּמִשְׁפַּט עֲנִיִּים יִתֵּן:
 ז לֹא־יִגְרַע מִצְדִּיק עֵינָיו
 וְאֶת־מְלָכִים לִכְסֹּא
 וַיֵּשִׁיבֵם לְנֶצַח וַיִּגְבְּהוּ:

ד אָרוֹם בְּקוֹשֶׁטָא לֹא
 שָׁקַר אֲמַנֶם שְׁלִים
 מְנַדְעָתָא עֶמֶךָ: ה הָא
 אֶלְהָא רַבָּא לֹא יִרְחַק
 צְדִיקָא מִטוֹר דְּהוּא רַבִּי
 חִיָּא וְחַסִּים לֵבָא:
 ו לֹא יִחִי חִיָּבָא וְדִין
 עֲנִיִּי יִהְיֶה: ז לֹא יִכְנַע
 מִצְדִּיקָא עֵינִיָּה וְעַם
 מְלָכִיא תִקְנִיא לְמִיתָב
 עַל פּוֹרְסֵי מְלָכוֹתָא
 וַיִּוְתִיבְנוּן לְעַלְמָא
 וּמִתְגַּבְּהוּן: ח וַאִין

רש"י

לחלוא. לבאים במקומו: (ד) תמים דעות עמך. הנה התחיל עתה לדבר עמך אדם שדעתו שלימה: (ה) הן אל כביר. בחכמה וברחמים: ולא ימאס. עני: כביר כח לב. הוא להתנקם. לפיכך לא יחיה רשע: (ז) לא יגרע מזדיק עינו. עד אשר עם מלכים יושבים: (ח) ואין.

הרמב"ן

ויתן בו זדק לפועלו, ילמד סתום מהמפורש ונעלם מן הידוע לחכמים נחמתי: (ד) כי אמנם לא שקר מלי, רק דבר ברור ונכון, מסוד היצירה פירשתי לך, ומן הסוד הזה ידעת כי האל תמים דעים הוא עמך, כלומר שהוא משגיח ויודע אותך ידיעה שלימה והרעות והטוב הנאות לך, ממנו הם לדעת ולרצון בהשגחה שלימה ומשפט ולדק: (ה) הן אל כביר, יאמר הנה האל כדברך גדול הוא בכל ענייני גדולה ורוממות, לא ימאס יגיע כפיו רק ישגיח עליו, והוא כביר כח להנקם מן הגאים, וכביר לב נחמתי ללכוד החכמים, וע"כ (ו) לא יחיה רשע, עם גאותו וגאווה כי האל כביר כח ממנו: ומשפט עניים יתן, כי לא יבזה ענות עני כאשר אמר ולא ימאס: (ז) לא יגרע מזדיק עינו, זה הכתוב מפרש ענין גדול בענין ההשגחה ונאו בו פסוקים רבים, כי אנשי התורה והאמונה התמימה יאמינו בהשגחה כי האל ישגיח וישמור אנשי מין האדם, כמו שכתוב גדול העלה ורצ העלילה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו, ואמר דוד כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין, ולא בא בתורה או בנבואה שיהיה האל משגיח ושומר אישי שאר הנרות שאינן מדברות, רק שומר את הכללים בכלל השמים ונבואם, ולכך הותרה השחיטה לצורך האדם, וגם לכפר על נפשותינו ברמס על המזבח, והטעם הזה ידוע וברור כי האדם מפני שהוא מכיר את אלהיו ישגיח עליו וישמור אותו, ולא כן שאר הנרות שאינן מדברות ואינן יודעות בוראם, ומן הטעם הזה ישמור את הצדיקים, כי כאשר לבס ועיניהם תמיד עמו כן עיני ה' עליהם מראשית השנה ועד אחרית שנה, עד כי החסיד הגמור הדבק באלהיו תמיד ול איפרד הדבק במחשבתו נו בענין מענייני העולם, יהיה נשמר תמיד מכל מקרי הזמן אפילו ההויס בטבע וישמור מהם ננס יעשה לו תמיד, כאלו יחשב מכת העליונים אינם מבני ההויה וההפסד למקרי

ח וְאִם-אֲסוּרִים בְּזִיקִים
 יִלְכְּדוּן בְּתַבְלִי-עֵנִי:
 ט וַיַּגֵּד לָהֶם פְּעָלָם
 וּפְשָׁעֵיהֶם כִּי יתְנַבְּרוּ:
 י וַיִּגַּל אֲזָנָם לַמּוֹסֵר
 וַיֹּאמֶר כִּי-יִשׁוּבוּן מֵאֲזֶן:
 יא אֲתָם-יִשְׁמְעוּ וַיַּעֲבְדוּ יְכַלּוּ
 ימֵיהֶם בְּטוֹב
 וּשְׁנֵיהֶם בְּנִעְיָמִים:

אִסְרִין רְשֵׁי עֵינַי
 בְּשׁוֹשְׁלוֹן סְתֵא חֲדָן
 בְּאֲשֵׁרִי סְנוּפָא: ט וַיְחַוֶּי
 לְהוֹן עוֹבְדֵיהוֹן וּקְרֵבֵיהוֹן
 אָרוּם אֲתַנְבְּרוּ: י וַיִּגַּלִּי
 מִשְׁמַעְהוֹן לַמּוֹדֵתָא
 וַאֲמַר דִּיתוּבוּן מִן
 עוֹבְדֵיהוֹן בִּישְׂאֵי דְדָמִין
 לְרַמָּא: יא אִין יִשְׁמְעוּן
 וּפְלִהוּן לִיהַ יִשְׁלִמִין
 יוֹסִיִּהוֹן בְּטוֹב וּשְׁנֵיהוֹן
 בְּנִעְיָמִין:

ר ש י

תראה לדיקים שיהו אסורים בזיקים של ייסורין וחלאים. או ילכדו בחבל עוני. בלשון גורל ומתרים נקרא חבלי. ובלשון דחגה נקרא חבלי יולדס: בחבלי עוני. קורד"ש בלע"ז (בארתי בתולים ב' ג'): אינו אלא שחטאו לפניו וזא ליפרע מהם לטובתם לנקותם ולהזהירם לשוב אליו: (ט) ויגד להם פעלם. כי יסורין הללו מודיעם שחטאו לפניו. וכל דברי אליהוא הנחומין שלימים היו ולא קינחורין. כלומר אל תדחג על ייסורין אם נדקת כי לטובה הן לך. ויאמר כי זייסורין ישונן מאון: (יח) אם

הרמב"ן

למקרי העתים, וכפי קרבתו להדבק באלהיו ישתמר שמירה מעולה, והרחוק מן האל במקשנתו ובמעשיו ואפילו לא יתקייב מיתה בחטאו אשר קטא, יהיה משולק ונעזב למקרים ונאלו בזה פסוקים רבים, אמר דוד ע"ה רגלי קסידיו ישמור ורשעים בחשך ידמו, אמר כי הקרובים אליו בתכלית השמירה והרחוקים ממנו מזומנים למקרים ואין להם מליל מן הנזק, כמו הכולך בחשך אשר נפילתו קרובה אם לא ישתמר וילך לאט, ואמר כי נחרב ונחנית יהושיע ה', וכתיב עין ה' אל יראו המיחלים לחסדו, יאמר כי עיניו עליהם כאשר הם מיחלים לו תמיד ונפשם דבקה עמו, ומפני שרוב העולם מן הכת הזאת האמלעית, לותה התורה הקלן הנלקמים וענין משוק מלקמה להשיב היראים, ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, וכל תקון המערכות אשר בתורה או בנביאים, כגון וישאל דוד ב' ויאמר לא תעלה הסנ אל אחריהם ונאת להם ממול בכאים וגו', וכגון לך ומשכת בבר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים איש, כי אם ראויים הם יולאים במעט גוי וגולקים בלי נשק, ואילו היו קייבים בנלוק עם לא יועיל למו, רק הענין כי ראויים להתנהג בדרך הענע והמקרה, והענין הזה בארו הרב זל"ל ביאור יפה בספר מורה הנבוכים, ועתה אמר אליהוא בדרך הזה, לא יגרע מלדיק עיניו, כי האל לא ימנע עיניו שעה ורגע מן הלדיק אלא יראה בו תמיד כענין עיני ה' אל יראיו: ואת מלכים לכסא, כי הוא יושיבם לנלח ויגביה מלכותם כי לא נכסס ירשו ארץ וזרועם לא הושיעה למו: (ח) ואם אסורים בזיקים, אמר ואם יש אסורים בזיקים בחבלי עוני נלכדו: כי (ט) יגיד להם, האל בענוי זה פעלם ופשיעם

יב וְאַתָּה לֹא יִשְׁמָעוּ בְּשִׁלַּח
יַעֲבֹרוּ

יב ואין לא שִׁמְעִין
בְּיָגִי קָרָבָא יַעֲבֹרוּ
וַיִּתְנַגְּדוּן סְדֵלִית
סְנֵדָעָא: יב וְזִהוּדִי לְבָא
יִשׁוּן רוּגְזָא לָא יִבְעוּן
רַחֲמִיָּה אָרוּם כְּפִתְנֹן:
יֵד תַּמּוֹת בְּטָלִיּוֹת
גְּפִשְׁהוֹן וַחֲתִיָּהוֹן הֵיךְ
כְּרִי זָנוּ: טו יִפְצִי עֲנִיָּא
בְּקִגּוּפִיָּה וּמְפָרְסָם
בְּדוּחְקָא מְשַׁמְעָהוֹן

וַיִּגְוְעוּ בְּכָלִי דָעַת:
יב וְחֲנִפֵי־לֵב יִשִּׁימוּ אִף
לֹא יִשְׁוְעוּ כִּי אֲסָרָם:
יֵד תַּמּוֹת בַּנְּעָר גַּפְשָׁם
וְחִיתָם בְּקִדְשֵׁים:
טו יִחַלֵּץ עָנִי בְּעֲנִיו
וַיִּגַּל בַּלְחָץ אֲזָנָם:

ר ש י

ישמעו. ויעבדוהו: (יג) וחנפי לב. שהם רשעים הם ישימו אף. צנח
ייסורין עליהם מחרפים ומגדפים. ולא ישועו לפניו צחחניה. כשהוא
אוסרן צייסורין לפיכך לא ירפאם: (יד) תמות צנוער. ובטיקוק שעליהם
נפשם. ואת העני השם עלמו רש צנצר תחנונים: (טו) יחלץ. מניהם
בשביל עוניו שהנחיל עליו ויגל בלחץ אזנם. בלחץ שהנחיל עליו. מגלה את

הרמב"ן

ופשעיהם כי רבו וייסר אותם כדי שישובו מאון: (יא) ואם ישמעו למוסר
ויעבדו, יצלו בטוב ימיהם ושנותיהם צנעימים, וימכזן על דרך האמת כי שניהם
מענין, (יב) ואם לא ישמעו בשלח יעבורו, כנר פירשתי ענין השלח וענין העברה:
(יג) וחנפי לב ישימו אף, יקרא חנפי הלב המקניפים עצמם ונושאים פנים
לנפשם לאמר שהם צדיקים, והתלמות הנאות להם על לא תמס צכפס,
והוא רומז לאיוב וכיוצא בו, והם ישימו אף, על עצמם כי לא ישועו לאל:
כי אסרם. ועל כן לא יתיר מאסרם, רק (יד) תמות נפשם צנעריהם: וחיתם
צקדשים, כתרגומו וקיתהון היך מרי זנו, והענין הזה אמרו אליפו צמענהו
הראשון צהנה אשרי אנוש יוכיחנו אלוה ומוסר שדי אל תמאם והפסוקים
הנאים אחרי כן, וגם לופר אמר אם אחת תשקר אל אל וגמר עניינו. וראיתי
לרבינו שלמה ז"ל שכתב דברי אליהוא תנחומים שלימים היו ולא קנטורין, אל
תדאג על ייסורין כי לצונתך הם צאים לך. ולא ידעתי צמה היו התנחומים
באלה ואיך קשב דברי הצברים לקנטור, אם אמרם אליהוא צנחת וקול צמד,
ואמרום הצברים צלעקה וקול רס, או צמה יהיה להם הדבר הזה, רק
הענין כאשר פירשתי לאליהוא תירץ קושיותיו של איוב יפה וכהוגן ושחק
אליו איוב, ואחרי כן שב אליהוא לדבר עוד של דרך צנריו, כי הוא לא ידע
מאיוב אם אמת כדבריו שיהיה צדיק צמור, ולכן אמר כי המתייסרים צעולם
עעמים רבים להם וכולם צמשפט, כי יש מהם מן הסוד שרמו לו, ויש צעלם
עוד ודעו צחוק מהם רק יתן צו הצדק לפועלו, ויש למוסר ולהסיר האדם
מצטאו, כי דבר הצברים לא יכזיבו אליהוא אצל יורה כי האל ישפוע צמדה
בהוא לפעמים רק כל אדם איננו מן הדין בהוא: (טו) יחלץ עני צעניו, ואמר

כי

טו וְאֵף הִסִּיתִי מִפִּיצֹר רַחֵב
 לֹא־מוֹצֵק תַּחֲתֶיהָ
 וְנַחַת שְׁלַחֲנָה מְלֵא דָשֵׁן׃
 י וְדִין־רָשָׁע מְלֵאֵת
 דִּין וּמִשְׁפָּט יִסְמְכוּ׃
 יח כִּי־חָמָה פֶּן־יִסִּיתֶךָ בְּשֹׁפֵק
 וְרַב־כֶּפֶר אֶל־יָפוֹךָ׃
 יט הִיעָרְךָ שׁוֹעָה לֹא בָצַר
 וְכָל מֵאֲמִצֵּי־כַח׃

טו וְאֵף פִּצְעָנָה סָפּוּם
 סְעִיקָא אִפְתִּי דְלֵא
 יְהִיעַק בְּאַתְרָהּ וּבְגִיחַ
 פְּתוּרָה מְלֵא דִיהָנָא׃
 י וְדִין־רַחֲבָא אֲשֶׁל־כַּחַא
 דִּין וְהִלְכָהּא סְעָרִין׃
 יח אָרוּם יִרְגִזוּ דְלִקְטָא
 אֲמַעֲיָנָה בְּמַסַּת מוֹלָא
 וּכְגִי פוּרְקָנָא דְעִתְרָא
 לֹא יִצְלַנְךָ׃ יט הָאִפְשֵׁר
 דְמַסְהַדְרָה בְּעוֹתֶךָ וְכָל
 דְמַתְאֲרִמִּין מִשְׁכַּחִין
 חִילָא׃ ת"א הָאִפְשֵׁר
 דְמַסְדֵּר צְלוּתֶךָ לֹא
 בְּעַקְתָּא וְכָל מֵה
 דְמַתְקַפִּין פֶּחַ מְדַבְּקִין

רש"י

חזנו לחמור שוב אלי. (טו) ואף • זאת עוד גדולה עשה לך זייסורין הללו הסיחך והדיחך מגיהנם שפיה לר ותחתיה רחב: לא מולק. כדי שיהא עשנה לצור לתוכה. ולא עוד אלא שתזכה לעולם הנא ונחת שלחנך מלא דשן: (יז) ודין רשע מלאת. ואם נתמלאת יסורי הרשעים הדן והמשפט הם הזייסורין הם יתמכו לך לעתיד מגיהנם. ויש לך לקבלם מאהבה. (יח) כי חימה. גדולה תהיה: פן יסיחך. ילך דנרים: בשפק זה אשר תשפק ותרב אמריך לאל. ומאחר שתעלה החימה רב ממון אל יטך ממנה: (יט) היערוך שועך לא צר. וכי זאת לערוך לעקה שלא

הרמב"ן

כי מלכד האסורים בזיקים שאסרם להשינם מאון יחלץ מכל רע בעניינים צעניים, כי יביא עליהם דקדוקי עניות לחללם ממות ולגלות אונם במיסר בלאן עניינים: (טו) ואף הסיחך מפי לר, וגם אחת איוב הסיחך האל והלילך מפי לר ומלוק אל מקום רחב שאין מולק תחתיה כי כולו רחב: ונחת שלחנך, שם מלא דשן, יאמר כי מכאוננו הלילו מלרה ולוקה ויושיבנו בסוף במקום רחב אשר ינוק ויהיה דשן ושמן, וגם זה מדרך הצניעים: הסיחך, כמו ויסיתם אלהים מעליו, והוא מענין כי יסיחך אחיך בן אומך, כי הסית רוס לסור מעליו, ואף זה הסית רוסך להסירך מפי לר, כי מפני שנא לו שלא כרכונו יקרא הסתה: (יז) ודין רשע מלאת, ואתה היית ראוי למלאות בך דין רשע, רק האל מחל לך וייסר אותך לשוב לפניו דין ומשפט רשע: יתמכו, אומך כי חייב היית בהם, בענין ונחנלי חטאתו יתמך: (יח) כי חמה פן יסיחך בשפק, כי חמה פן יסיחך וישליכך עם ספוק ממוך הגדול שלא יועיל לך: ורב כפר, אשר לך אל יטך מזה ולא יכילך גיוס אף ה'. זה דעת המפרשים, והתרגום אמר ארום ירגיזו דילמאיטעינד במיסת מזלא וסגי פורקן דעמרא לא יצילנך, יאמר כי חמה יש לאל בך פן הסיחך מיראתו בספוק הגדול שנתן לך, ורב עושר שהעשירך לא יטה לנך מעליו, הוא הדבר אשר התנלל בו אם אשמת כי רב חילי. העושר והממון בעצור שיפרה בו האדם את נפשו יקרא כופר: (יט) היערוך שועך, כמו שועתך. יערוך, כמו בקר

כ אל-תשאף הלילה
 לעלות עמים ותחתם:
 כא השמר אל-תפן אל-איון
 כי על-זה בחרת מעני:
 כב הן-אל ישגיב בכחו
 מי במהו מורה:

ח'א : ב לא תרחוק
 ב'ל'יא לאסקא עסקיא
 בא'תריהון : ת'א לא
 תג'ר א'ת ת'ב'ך
 ב'ל'יא ל'סקא עסקיא
 ח'לופיהון : כא אסקתמר
 לא ת'ת'פני ל'שקרא
 א'רום על דא ב'חרתא
 סקטפא: כב הא ב'ל'חורוי
 א'לקא הקיף ב'חיליה סן
 ד'כסיה מ'לף ה'ריצותא :

ר ש"ו

תצואך שום לרה ושום מאמלי כח לאונסך • אס כן צמה יגבה אחחובו:
 (כ) אל תשאף הלילה • כלומר ואין לך לנחור זייסורין אחרים א תשאף
 ותחלזה הלילה שנא לאמרפל ולמזרים ולסנחריב לסלק עמים מן העולם
 כשהם תחתם במקומם בשלום • כי הם אנדו צעולם הזה וצעולם הבח:
 לעלות • כמו אל העליוני בחלי ימי (תהלים ק"ב) כעלות גדיש צעתו:
 (כא) השמר אל תפן אל חן • לדון ולומר היה לו לשפטיני זייסורי עניות •
 כי על הייסורין הללו יש לנחור יותר מעניות • אדם שנהגו בו כבוד
 ולטוד צעושר כל ימיו ויעמוד על המקח ואין לו דמים ובוש ושז לביתו
 צפחי נפש • וח"ת חיוצ עני היה עם הייסורין • לא מליכו שאינד חלח
 בהמותיו חבל לא כסף חזב • וחפילו חיצד בהמותיו עם כסף וזהב טוב
 לו להיות עני וחולה מהיות חמים והולך צשווקים ואין צידו כלום • וכן
 מפורש צמדרש רבי תנחומא מן המקרא הזה כי נוחין היו ייסורי חיוצ
 מייסורי עניות וכן צאגדת הגמרא: (כב) הן אל ישגיב צכחו • מתוך
 סכחו גדול ואין להגלל מפניו • לפיכך חין כמוהו מורה • כשמורה לחוטא
 לשון חליו מתרה קודם מכה • לפי שהוא יודע שאין יוכל להשמר ממכתו
 כמו שהיה מתרה צפרעה על כל מכה ומכה הנני מציח מחר ערוצ
 (שמות י') • והנני מציח מחר ארצה וכן כולם • ומלך צשר ודם כשרולה
 להנקם מאויביו צח עליו פתאום שאס יתרה צו יחזור ויגלל ממנו:

הרמב"ן

צקר אערך לך, יאמר הוקבל האל ערך שועתך: לא צבר, צבוא עליך לר ומלוק:
 וכל מאמלי כח, לא יערך שועם ולא יגללו נפשם מלר צכסם וצחוקפס:
 (כ) אל תשאף הלילה, מן כעבד ישאף כל, יאמר אל תשאף הלילה ואל תקוה
 צקר, כי צערס צקר יעלו עמים תחת מאמלי כח כי יוסרו ממקומם:
 (כא) השמור אל תפן אל חן, שלא תפנה לדברי אנשי חן התולים כל חלה
 הדברים צמקרה: כי על זה, שאמרתי תנחר מענייך, כי מאשר ענה אותך האל
 תנחר צדברי ותרע ותשכל כי האל ינה אותך וגלה חונך למוסר, ויאמר לך כי
 תשוב מאון: (כב) הן אל ישגיב, המעונים צכחו: מי כמוהו מורה חטאים, צדרך:
 (כג) מי פקד עליו דרכו, יאמר מי יפקוד דרך האל לראות אס דרך טובה היא:
 וכי אמר פעלח עולה, ויתכן לפרש כן מי הפקיד על האל שיהיה הוא השליט והאל
 פקידו

כג מִי־פָקֵד עָלָיו דְרָכָיו
 וּמִי־אָמַר פְּעֻלָּתָהּ עוֹלָה:
 כד זְכוֹר כִּי־תִשְׁגִּיחַ פְּעֻלָּתוֹ
 אֲשֶׁר שִׁרְרוּ אֲנָשִׁים:
 כה כָּל־אָדָם חֹזֵר בּוֹ
 אֲנֹשׁ יֵבִיט מִרְחוֹק:
 כו הֵן הָאֵל שִׁגִּיחַ וְלֹא יִדְעַע
 מִסֵּפֶר שָׁגָיו וְלֹא־חֶקֶר:
 כז כִּי יִגְרַע נְטִפֵי־מַיִם
 יִזְקֶה מָטָר לְאָדָם:
 כח אֲשֶׁר־יִזְלוּ שְׁחָקִים
 יִרְעִפוּ עָלָיו וְאָדָם רָב:

כג כן יסער עליו
 אורחיה ימן יימר
 עבד תא עיליתא:
 כד אדכר ארום תפיש
 עובדיה די שבחו
 נברין צדיקין: כה כל
 בני גשא חבון ביה
 אנש אסתפל סרחיק:
 כי הא אדהא סגיא
 ולא גרע סכום שגוי
 ולית סוף: כו ארום
 יסנע טיופי סיא יולפון
 סטר א געג: ה:
 כז דולחין שחקיא דאתי
 מטור צלותא דבר גש
 רב: כח לחוד אין

ר ש י

(כג) מי פקד עליו דרכיו. ילזה עליו מעולם חת הדרך הזה חלק:
 (כד) זכור דרכיו. ובהזכר תשגיח מחליך שנת פועל מדותיו: אשר
 שררו אנשים. אשר ראו אנשים. כמו (מדבר כ"ד) אשורנו ולא קרונו:
 (כה) חזו בו. בפעלו: מרחוק. מילירת עולם עד עכשיו: (כו) מספר
 שגיו ולא חקר. לפיכך לריך לאנוש להביט מרחוק לשאול מה שאירע
 בראשונים וילמוד מהם: (כז) כי יגרע. כי ירבה. כמו כי יגרע נטפי
 מים. ויש פותרים יגרעם מן השמים להורידם לארץ: יזקו. הרקיעים

הרמב"ן

פקידו ויאמר לו פעלת עולה ולא לוייתך לעשות כן, הלא הוא האדון השליט:
 (כד) זכור כי תשגיח פעלו, יאמר זכור פעל האל כי תשגיח ותגדל בלבך שכל
 אשר שררו וישנחו האנשים כולם, כי אפילו המשוררים הנושאים משל ומפליגים
 במליצה לא יוכלו לשפר כל מלאכותיו. ויש פותרים שוררו מן אשורנו ולא קרונו,
 והתרגום אמר אדכר ארום תפיש עובדיה די שבחו גוברין לדיקין, יאמר כי תשגיח
 ותגדל פעלו כי בכך ישנחו אותם הקב"ה ויאמרו כי פליאה דעת מהם נשגבה לא
 יוכלו לה: (כה) כל אדם חזו בו, כל אחד יחזה בפעלו היושר אשר אני מגיד
 איש איש כפי דעתו ותכמתו: אנוש, יביט בו מרחוק ויראה בדרך הקב"ה שהיא
 רחוקה כי פעלו טוב וישר נורא ונשגב: (כו) הן אל שגיח ולא נדע, יאמר כי
 האל שגיח מאשר נוכל אנחנו לדעת: ומספר השנים, אשר עשה בהם הגדולות
 והנוראות אין להם חקר אללנו, כי מאז (כז) יגרע נטפי מים, וימנעם מהמטיר
 כשירלה, ופעמים יבואו מים מזוקקים לאיד אשר ילזה וימלאו העבים גשם, ואחרי
 כן (כח) יזלו, השחקים וירעפו על הרבה בני אדם, או ירעפו על אדם גשם רב:
 (כט) אף

כט אף אסדיבין מפרשי יעב
 תשאורת סכתו :
 ל הך פרש עליו אורו
 ושרשי הים כסה :
 לא כירבם ידן עמים
 יתן אכל למכביר :
 לב על כפיים כסר אור
 ויצו עליה במפגיע :

אֶת־בֵּין־פְּרִישׁוֹתָא דְעִיבָא
 רְכַפְתָּ עֲנַנְיָה טְלָלִיה :
 ל הָא פְּרַם עֲלוֹי סְמָרָא
 וְעִקְרֵי יִסָּא חָפָא :
 לֹא אָרוּם בְּהוֹן דָּאן
 עֲמִיָּא יִהֵב מִיכְלָא
 דְסוּגְעָא : לֵב סְמוּרָא חֲמוּף
 יִדָּא סְגַע סְמָרָא וּפְקִיד
 עֲלוֹי לְסַתָּת סְמוּרָא
 כְּצִלִי : לֵב דִּיחֵי לִישָׁן
 הִלִּיתִי בְּחִבְרִיָּה קְנָאָהָא
 יִרְגָּזָא עֲלוֹי יִסָּק :
 הִיא יְחוּוֹן בְּאוֹרֵיתָא חַד
 עִם חִבְרִיָּה סְפַגְיָן

ר י ש י

את המטר : לחידו. לעננו : (כט) אף אס דיבין. חדם מה יש במפרשי
 עב. בתמיהה : תשואות. לשון ערפל סוכתו : (ל) הן פרש (על העב.
 את אורו) ושרשי הים כיסה זו : (לא) כי צם. בעצים : ידן עמים.
 ייסרם בעלירת גשמים זרעב וכל מכה. חטאו דור המבול. וארזות
 השמים נפתחו (ראשית ז') : אנשי סדום. גפרית ומלח שריפה כל ארצה
 (דברים כ"ט). סיסרא מן השמים נלחמו עם סיסרא (סופטים ה') :
 יתן אוכל למכביר. משם צאים מזונות. הנני ממטיר לכם לחם מן
 השמים (שמות ט"ז). משל לנחחום העומד לפני הבצקן נכנס שוכחו
 חותה גחלים חורק זו. נכנס אוהבו מוליא פת חמה ונחתן לו : למכביר.
 למי שטפלו מרובים וכבירים. למכביר טפלים וצריך למזונות : (לג) על
 כפיים. על העננים. וכן נשא לבנינו על כפיים (איכה ג') על שם עב

הרמב"ן

(כט) אף חס יבין מפרשי עב, פירשו בו שהוא יולא. כמו הנן להלז את המראה.
 יאמר שהאל יעשה במטר פלא אחר, כאלו ישים צינה למפרשי העב ולתשואות
 סוכתו שימטירו על המקום אשר ילוב: תשואות סוכתו, הוא הרעם שעושה המון
 ותשואות בעב שהוא פרוש עליו כסוכה : (ל) הן פרש עליו אורו, יאמר כי
 האל יפרוש על העב אור והוא המשש המאיר למנוע הפטר, ופעמים כסה בעב
 שרשי הים לשאוב מים ולהמטיר : (לא) כי צם, באור ונמטר, ידן עמים, כך
 פירש ראב"ע ז"ל. ויתכן לאמר אף חס יבין מפרשי עב חוזר לאדם הגזכר בענין
 התדע על מפלשי עב, יאמר כי גם חס יבין האדם הפרשי העב ותשואות סוכתו
 שהוא הרעם ידע באמת כי האל פרש על העב עטרו: ושרשי הים כסה זו, כי
 בעב וזרעם ידן העמים, אורו הוא הגשם וכן אור עננו ודומה לכם כחוס לח
 עלי אור, וכן סרגומו פרש עליו מטריה, ונדברי רבותינו ז"ל אמר ר' יוסקן
 כל אורה הנאמרה צאליהוא צירידת הגשם הכתוב מדגד, ויתכן שנקרא הגשם
 אור בעבור כי צרדמו אור היום וקצבת הפנים מסור, וכבר פירשתי במענה
 הראשון צאליהו למה יארכו בספר הזה על מפלאות המער: יתן אכל למכביר,
 יתן אכל לשנעה למרבה לאכול כלומר לרוב ע"מ, וכן אמר התרגום יהב מיכלא
 לסוגעא : (לג) על כפיים כסה אור, יגיד פלא בעצים, כי כסה הפטר עליהם
 והם

ברנזא ומסלקין ליה
 לעילא: ת"א יחוי עלוהי
 זכותא דחבריה קנאתא
 ורנזא מעלוהי יסלק:

לג יגיד עליו רעו
 מקנה אף על-עולה:

רש"י

קטנה ככף איש (מלכים א' י"ח) ורבותינו אמרו על (חמס) עון מים
 כסה אור. המטר נעלר: וילו עליו. לבוא ע"י מפניע בתפלה:
 (לג) יגיד עליו ריעו. דורש להם לבדוק להם נמעשיהם ולשוב אליו:
 מקנה. וזהו קניין שנקנין בו הגשמים: אף על עולה. גם למעלה
 למעלה (עולה כד) כמו ישבו לא על (הושע ז'). או הקם על (שמואל
 ז' כ"ג). ורבותינו פירשוהו קניין אף וחימה על המגיס דעתו. אבל
 הניקוד שנקד מקנה פתח אינו מוכיח. שהוא לבדוק לאף שאילו היה
 לבדוק היה נקוד קמץ. ולא היה בו פיסוק הטעם שהוא כטעם ברביעי:

הרמב"ן

והם רלים ושנים באלו נלטו לפנע זה בזה ואין הגשם יורד: (לג) יגיד עליו
 רעו, הוא הרעם הנא לפניו, מלשון את קול כעס ברעה: מקנה אף על עולה,
 פירש החכם ראב"ע ז"ל, כי אפילו המקנה והעולה מלשון עלות עליו, ירנישו
 ויגידו בהתקרב זמן המטר וסימנים רבים לבני אדם נבקר ונלאן ונשכינתם על
 ימין ונשאר הסיות, ויש מפרשים יגיד על הענ הרעם ההוא עמו נהורידו המטר
 ויגיד המקנה אף על הענ אשר יעלה מן הארץ שערין אינו נראה נסימנין אשר
 הם עושים קודם, והוא כלשון מעלה נשיאים, ונכון הוא הפי' הזה, כי על
 הראשון יקשה מלת על, רק לא נדע אם דבר הנלאן נסימן אשר אמר הראב"ע הוא
 אמת, ויתכן שנפרש יגיד עליו רעו כי הוא קשור למעלה, יאמר כי המנין שפרשי
 ענ, ידע כי האל פרש עליו המטר להוריד הגשם לרליונו: כי גם ידון, העמים:
 ויתן אכל למכביר, הוא המאסף אוכל לעת הנצורת כי הוא מכסה המטר על
 העננים ואינו יורד: ויצו עליה, אחרי כן להורידו כי יפניע בו ויתפלל בעדו
 הכריך אליו: מפניע, מלשון אל תתפלל בעד העם הזה ואל תפגע בו, ויפגעו נא
 בה' לנחות: יגיד, על הגשם איש על רעהו לקנאת אף וקמה על הענ העולה מים
 כי כן יעשו העוברים לאולרי הפירות בנוא המטר להקניאו ולאמר כי הלילו כאל
 בידו, כדרך לבוש שפלים למרום האמור למעלה, ויתכן שיכיה עליו בטקום איו,
 וכן שיגיד אל המכביר תבירו המפניע קנאת אף על ענ מים, ישה האדם על
 עושהו ולא ישה על המזנחות, וכן לך בא אל הסכן על הנאי, וכמוהו עוד
 עגלה על שני הלשיאים, כמו לשני, והקונים עליו מעה טנשה בטקום אליו, ופן
 רבים, ואמר שיגיד רעו רק המכביר הנזכר, או האדם המנין מפרשי ענ: מקנה,
 מלשון סמל הקנאה המקנה: בפים, הם העננים הקטנים, כלשון והנה ענ קטנה
 ככף איש עלה מים, ויתכן שנקראו העננים כפים בענור כי נהייתם ככפים
 פרוות יקנלו, ונהתקנלם ישפך אשר נתוכם, ויהיה ככף איש קורר לענ כלומר
 ככף איש פרושה:

לו (טז) ואף הסיתך, ואף האלקים הסיתך והסירך לשעזר מפי
 לר, הלרות המכחיבות אוחך ולהעמידך במקום רחב, וזמנך אשר לא
 מולך תחחיה, שלא יהיה צו דבר אשר יליק לך, וגם כי נחת שלחנך,
 והדבר המונח עליו שיהיה מלא דשן מכל מאכל ומעדני מלך, לא תועיל
 עתה לקסי ערפך שכפרת בהשגחתו לרדוף אחרי דעות הרשעים, כמו
 שאמר בפסוק השני הנ"ל, הסיתך, הסירך, כי המסית שמסיר אחרים
 והמוסר הסירהו המסית, ויש לו דומים במקרא, ויסיתם אלהים, כמו
 ויסירם. מפי לר, מפי הלרה והפורענות, רחב לא מולך, אל מקום
 רחב שאין לוקה תחחיה, ונחת שלחנך, הדבר המונח על השולחן,
 המפות והכלים מלא דשן: (יז) ודין רשע, תהו הטעם שהוכיח במכחיבות
 ואין לך תקנה, אף כי יסירך השם מפי הלרות, בהיותך בדעת הכוזבת
 האלה, בכפירת ההשגחה, ר"ל שאתה חיוז ממלא דין הרשעים להנדיקם,
 בהיותך רודף אחר דעתם, אחרי היותם מלליחים ושיחמכו דין ומשפט
 צמעיהם, לפי הנראה מהללחתם: (כ) אל תשאף, לשון הצטה
 ומחשבה לפי מקומו, שהאדם שותק ומושך ושוואף רוח, להחזיק בדבר,
 ופירוש הפסוק, ואל תשאף, ואל תחשוב בלבך כלילה בהיותך פנוי על
 משכנך, בעגין הרעות הנופלות, לחשוב מחשבות חיד יעלה הכורת
 לעלות ולכרות עמים רבים תחתם וצמקומם, ותראה לחפש ולדעת
 צרעיונך מדוע כרתו, וליחם עול לצורח על זה ח"ו, השמר מאוד מזה
 פן תוסיף לחטוא: (כא) השמר אל, והשמר לך שלא תפנה במחשבתך
 אל חין וחמת בחקירות הלזו נגד השגחת ה', כי על זה צחרת מעוני,
 מפני עניות דעתך וחסרון ידיעתך ליחם אליו עול, כי יש ג' מיני עניות
 ודלות, בממון, ובנשר, ובדעת, או כי על זה צחרת המחשבה הכוזבת
 הזאת מעוני ומרוצ המכחיבות אשר הגיעו עליך, בהיותך חושב שאינך
 ראוי למכחיבות הלזו, ולכן פנית ליחם חין להש"י: (לב) על כפיים,
 ועל העצים ככה אור השמש שמצדילים צינינו לצין השמים, ויצו עליה,
 על האורה או על העצים לעשות פעולתם צהורדת המים או השלג או
 הצד, או הרוח: צמפגיע, כמי שפוגע דבר צמהירות ודוחק, לעשות
 דבר ופעולה מה, כן הש"י ילוח על העצים להגיע חפלו על גד סדור
 רצונו הקדום: (לג) יגיד עליו, ובהיות הענכים והעצים חלוקי הפעולה
 והטבע צמה שיתחממו פעם ויתקררו פעם, והטבע מחייב שהחום יצרח
 ויתקצץ מהקור, וכן צהפך והיה כאשר יתקצלו ויפגעו זה אל זה, או
 יגיד עליו רעו, צפגישת שני ההפכים הקור צחום אשר צעצים שהוא
 ריעו צפגעו צו לחדש ההתלהבות והצדקים והקולות המפחידים, אשר
 הם נקראים על דרך משל, מקנה אף, ר"ל קניין וקצון אף וחרון
 מפחיד ומרגיז על הענן העולה עליו. או מקנה אף על עולה, שלפעמים
 צהתקצלם יחדיו, יתהוה האצן האשיית המתלהבת ומשחתת, ותהיה
 מקנה אף וחרון, על מי שעולה עליה המכה ההיא: (מרא"פ):